

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А.С. МАКАРЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ**

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ

Навчально-методичний посібник

СУМИ-2017

УДК 37.091.33-027.22(075.8)
ББК 74.584(4Укр)973
М 86

Рекомендовано до друку Вченою радою НН Інституту історії та філософії Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (протокол № 8 від 28 квітня 2017 року)

Рецензенти:

Семеног О. М. – доктор педагогічних наук, професор завідувач кафедри української мови Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Бугрій В.С. – доктор педагогічних наук, професор завідувач кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

М 86

Моцак С.І.

Педагогічна практика майбутніх вчителів історії : навчально-методичний посібник / С.І. Моцак. – Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2017. – 82 с.

В навчально-методичному посібнику розглянуто завдання, зміст виробничої практики студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр», які здобувають кваліфікацію фахівця «Вчитель історії» денної та заочної форм навчання. Наведено методичні рекомендації до організації та проведення практики, навчальних занять за фахом, подано зразки оформлення звітних документів.

Посібник розроблено на допомогу студентам-практикантам, керівникам практик, вчителям загальноосвітніх навчальних закладів, класним керівникам для спрямування, планування та організовування успішного проходження педагогічної практики.

УДК 37.091.33-027.22(075.8)
ББК 74.584(4Укр)973

© Моцак С.І., 2017
© СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2017

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
1. ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ.....	5
2. МЕТА І ЗАВДАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ.....	8
3. ЗМІСТ І ПРОГРАМА ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ.....	9
3.1 Організація і проведення педагогічної практики.....	10
3.2 Права та обов'язки студентів-практикантів.....	11
3.3 Планування роботи студентів-практикантів.....	12
3.4 Індивідуальні завдання.....	12
3.5 Облік і оцінка роботи студента в період педагогічної практики.....	13
4. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЗАЛІКОВИХ УРОКІВ ІСТОРІЇ.....	15
4.1 Методичні вимоги до підготовки та проведення уроків історії.....	15
4.2 Складання конспекту уроку.....	18
4.3 Схема аналізу уроку.....	19
4.4 Найхарактерніші недоліки уроку.....	20
4.5 Самоаналіз уроку вчителем.....	21
4.6 Аналіз відвіданого уроку колеги.....	21
4.7 Методика проведення компетентнісно-орієнтованого уроку.....	23
4.8 Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів.....	35
5. ПІДГОТОВКА ТА ПРОВЕДЕННЯ ПОЗАУРОЧНИХ ЗАХОДІВ.....	37
5.1 Позакласна робота з історії.....	37
5.2 Профорієнтаційна робота з фаху.....	38
6. КЕРІВНИЦТВО ПЕДАГОГІЧНОЮ ПРАКТИКОЮ.....	41
6.1 Обов'язки керівників педагогічної практики.....	41
7. ЗВІТ КЕРІВНИКА ПЕДПРАКТИКИ.....	44
8. ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ-ІСТОРИКІВ ПІД ЧАС ПРАКТИКИ.....	45
9. НАПИСАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕСЕ.....	47
10. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ ДЛЯ УРОКІВ.....	48
10.1 Найкращі сайти з історії України.....	48
10.2 Інтернет ресурси до уроку історії.....	49
ДОДАТКИ	53
ЛІТЕРАТУРА	81

ПЕРЕДМОВА

«Учитель як фахівець живе доти, поки вчиться».

К. Ушинський

Сучасній загальноосвітній і професійній школі потрібні висококваліфіковані кадри вчителів, які здатні здійснювати тісний зв'язок навчання і виховання з життям та виробництвом.

Сучасний вчитель історії повинен бути озброєний глибокими знаннями предмету, основним положенням теорії навчання і виховання, вміннями застосувати ці знання на практиці, примножувати цінний педагогічний досвід.

Особлива відповідальність за підготовку викладачів з високою кваліфікацією сьогодні покладається на університети.

При підготовці студентів до педагогічної діяльності в школі важлива роль належить педагогічній практиці, яка є органічною складовою частиною навчально-виховного процесу університету.

Педагогічна практика студентів – важливий етап професійної підготовки майбутніх учителів історії, тому головним завданням цього посібника є допомогти студентам денної та заочної форм навчання розумно організувати свою діяльність під час її проходження.

1. ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ

Яким має бути учитель історії XXI ст..? Це питання зовсім не риторичне. Безумовно, високо компетентним, що пропонує інноваційні підходи до навчання, який не боїться змін, а навпаки ініціює їх. Розкриваючи творчі таємниці вчителя, О.А.Захаренко писав: «Кого люблять діти? Хто не такий як усі, хто щодня радує їх новинкою, хто не буденно сіра, а святкова творча особистість»[6]. Ці слова видатного педагога справедливо можна віднести і до вчителя історії нового століття.

Визначальна характеристика нашого часу – інтенсивні зміни. Так сучасні технічні засоби і глобальне інформаційне середовище не тільки поліпшують, але і в певній мірі ускладнюють професійну діяльність учителя історії, вимагаючи від нього крім суто фахових все більших психологічних і педагогічних умінь та навиків. Подолати це протиріччя вчитель зможе за умови постійної, безперервної самоосвіти, саморозвитку та самоуправління.

Вчитель історії XXI століття – це багатогранний, найважливіший і найважчий напрямок, оскільки історик має бути як козак – універсальним воїном. Це має бути борець, що володіє не лише датами і подіями, а й мати ґрунтовні знання з географії (орієнтація в просторі і часі), музики (від Бояна до М. Скорика), літератури (психологія та побут людини, буденне життя, що найширше характеризує історичний час), архітектури, світової та художньої культури, мистецтва у всіх його проявах і жанрах, інформатики і, звичайно, мови. Адже грамотно та бездоганно володіти рідною мовою має кожен громадянин України, а вчитель – в першу чергу, так як він є носієм ідеї, що має відобразитись на свідомості учня. Саме вчителю дається можливість закласти фундамент саморозвитку і самореалізації учня.

Окрім перерахованих компонентів майстерності вчителя – історика основною цінністю предмета, напевне, є те, що в сучасній освіті в умовах глобалізації та інноваційних технологій, відкритого доступу до інформації, беззастережного оприлюднення фактів, подій і наслідків – історію можна вивчати з різних точок зору, багатьох джерел (як зарубіжної, так і вітчизняної історії), без ідейного впливу винятковості держави і робити власні висновки; по своєму сприймати і інтерпретувати картину подій всесвітнього масштабу.

XXI століття – доба інформаційного суспільства. Таке суспільство вимагає підготовки людей високої освіченості і моралі, кваліфікованих спеціалістів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння та впровадження наукових та інформаційних технологій, мобільності та конкурентоспроможності на ринку праці.

Сучасному вчителю історії вже замало мати міцні знання з предмету, володіти практичними вміннями та навичками. Він має бути комунікативним, конструктивним і мобільним. І це не весь список вимог до сучасного вчителя. В першу чергу він має іти в ногу з часом. В умовах переходу від репродуктивної, авторитарної педагогіки до освіти інформаційно-гуманістичного типу, постать учителя набуває іншого забарвлення. І його педагогічна компетентність має складатися не лише із ґрунтовних знань, вмінь і навичок, а й його особистих якостей, моральної культури, демократичних цінностей, новаторського підходу і постійного самовдосконалення та пошуку, так як не можна людину навчити на все життя, можна навчити все життя вчитися.

За роки уже Незалежної України написано і подано до друку сотні праць, статей не тему «Професійна компетенція вчителя». Відкрито більше п'ятдесяти компонентів професійної майстерності. Та як сказав британський консультант з питань освіти Джон Хаймер на Міжнародному науково – практичному семінарі, що компетенція вчителя не є вичерпною, і що вона залежить від середовища і ситуації її застосування. Компетенція професійної майстерності вчителя має проявитися в неординарних ситуаціях, складних умовах, в розв'язанні і вирішенні складних навчальних питань, в умінні вирішення конфліктних ситуацій, в умінні працювати в глобалізованому суспільстві.

Рівень професійної компетентності учителя історії – це його знання, уміння, особистий досвід. Це пошукова діяльність, яка забезпечує оптимальний варіант організації навчально-виховного процесу з метою формування творчої особистості. Але професійна компетентність учителя історії потребує постійного розвитку й удосконалення.

Самоосвіта – це постійна діяльність учителя, спрямована на розширення й поглиблення знань і вмінь, підвищення рівня предметної підготовки. Здатність до самоосвіти, на думку фахівців,

незрівнянно важливіша за своїми результатами та впливом на людину, ніж сама освіта в навчальному закладі.

Самоосвітня діяльність повинна носити системний характер, суть якої полягає не стільки в підготовці до кожного конкретного уроку, скільки в тому, що самоосвіта – це чинник розвитку професійно-педагогічної культури вчителя. Вона спрямована на поглиблення знань з основ фізіології, психології, педагогіки, методики, спеціальних знань з предмета.

Отже, самоосвіта – це усвідомлена потреба в постійному вдосконаленні своєї професійної діяльності. Організація самоосвіти залежить від рівня самопідготовки вчителя, визначення проблеми, мети вдосконалення педагогічної майстерності, а також вибору форм і способів узагальнення досвіду і безперечно опанування методики впровадження самоосвітньої діяльності.

Професійний саморозвиток педагога можна визначити як внутрішній процес, спрямований на досягнення професіоналізму. Він являє собою якісні самозміни особистісно-професійної сфери та професійної діяльності. Це добре організований саморух до найкращого в собі. Існувало завжди важливе питання: наскільки у мене, як історика, розвинена здатність до набуття, оновлення та розвитку знань, умінь. Адже зрозуміло, що адаптація до змін навколишнього середовища вимагає постійного пошуку нових фактів, оцінки подій та явищ, оволодіння навиками аналізу та самоаналізу.

Сучасний вчитель, який виявляє активний розвиток, характеризується постійною незадоволеністю досягнутими позитивними результатами своєї діяльності і навпаки – яскраво вираженою наполегливістю у досягненні все більш значущих завдань свого професійного саморозвитку. Як результат цього – добровільне усвідомлення своєї здатності до професійного саморозвитку. К.О. Баханов пропонує анкету на визначення ступеня здатності вчителя історії до саморозвитку та визначення чинників що стимулюють, або заважають у навчанні, розвитку та саморозвитку вчителя [3].

Таким чином, важливою умовою самовдосконалення вчителя історії є його постійний саморозвиток.

Розвиток здатності до самоуправління можна розглядати як механізм особистісно-професійного становлення вчителя. Процес особистісного зростання може бути, на думку фахівців, як спонтанним так і певною мірою керованим. Про керованість процесу особистісного зростання можна говорити тоді, коли сам учитель усвідомлює його і ставить межу самовдосконалення, формування певних якостей, сторін і сфер особистості.

Професійно-особистісне зростання повинно бути в значній мірі свідомо керованим. Межа керованого особистісно-професійного зростання учителя історії полягає в теоретичному і практичному оволодіння психологічними знаннями, різноманітними методами і методиками взаємодії з учнями, колегами, громадськістю. Самоуправління – це цілеспрямовані зміни. Зазвичай вони передбачають керування своїми формами активності і спілкування, поведінкою, діяльністю і переживаннями.

Процеси психічного самоуправління завжди носять свідомий і цілеспрямований, а значить активний характер.

Таким чином, самоуправління – це важлива умова розвитку професійної компетентності вчителя, без належного розвитку якої говорити про сучасного вчителя історії просто неможливо.

Із досвіду роботи вчителів практиків можна виділити наступні компоненти професійної майстерності вчителя:

1. Міцні, ґрунтовні хронологічні та просторові знання предмета.
2. Досвід. Досвід набувається тільки з роками.
3. Практика. Завдяки помилкам, які ми допускаємо в роботі, виправляючи їх здобуємо практичні знання. Теорія з практикою, насправді, не співпадають.
4. Психологічна компетентність. Теоретичних знань, які дає нам ВУЗ замало для роботи, тому що ми працюємо з людьми, а передбачити поведінку кожного практично не можливо. Тут потрібно підключати спостереження, пригадувати всі знання з психології і діяти за обставинами, головне за принципом: «Не нашкодь!»
5. Етична компетентність. Для учнів ми маємо бути еталоном поведінки, тому правила поведінки мають відповідати дитячій думці про вчителя. Це і словесна етика, і поведінкова.
6. Дипломатична компетенція. Вчителю доводиться тісно працювати як з учнями, так і з батьками. І важливо не допустити розгортання конфлікту, наростання проблеми, вирішувати складну ситуацію до її появи.
7. Всебічний розвиток. Іноді на уроці історії учні задають запитання, які не стосуються теми, але якимось чином зацікавили дитину. І тут учитель має показати, щоб ствердитися в очах дитини, що

він володіє не лише знаннями з свого предмета, а ерудований у всіх питаннях. Це дає можливість знайти важелі для управління.

8. Володіння комп'ютером. В наш час технологій вчитель просто зобов'язаний володіти елементарними знаннями з інформатики, і застосовувати технічні засоби на уроці. Це одна з невирішених проблем сільської школи: недостатня оснащеність комп'ютерами класів.

9. Мовленнєва культура. Бездоганне володіння усною і писемною мовою. Не секрет, що на сприйняття і усвідомлення матеріалу впливає ритм, темп, динаміка, і, навіть, тембр голосу. Монотонна мова без динамічних перепадів приводить до підсвідомого сну.

10. Індивідуальний стиль. З роками виробляється індивідуальний стиль викладання. Його вчитель виробляє з метою покращення якості знань. Діти відчують незначні нюанси в поведінці вчителя і змінюють свою поведінку, спрямовуючи її в потрібне русло. Це і жести, і міміка, і артистизм, і паузи в мовленні, сила звуку. І що саме головне, це не можна перейняти, тут потрібно знайти свою тактику поведінки і викладання. Головне, потрібно тримати клас завжди у готовності діяти.

11. Мобільна компетентність. В умовах швидкого темпу життя сучасний вчитель має пристосовуватися до нових методів роботи так само швидко. Встигати приймати участь у всіх заходах – це також сприяє підвищенню майстерності.

12. Гнучкість і лабільність. Вчасно реагувати на ситуацію, шукати різні підходи до вирішення однакових питань. Іти за однаковим планом роботи на наступний рік не можна, тому що до кожного класу ставляться різні вимоги. Якщо з одним класом за урок можна опрацювати всю тему, то ця ж сама тема не буде так само сприйматися на наступний рік іншими учнями.

13. Креативність. Не боятися експериментувати. Проводити нестандартні уроки, які сьогодні набувають великої популярності і заслуговують до себе уваги. Основне, зуміти передати матеріал, донести до учнів так, щоб вони зрозуміли.

14. Поєднання вище перерахованих компонентів на уроці в єдине ціле.

15. Трудова мотивація. Ринкові відносини інформаційного суспільства торкнулись і класу інтелігенції. То ж важливим показником професійного росту є матеріальна сторона. Тут не можна не сказати про стимулювання з боку адміністрації у вигляді похвали, заохочення, ставлення в приклад, подяки. «Якщо я віддаюся, то хочу щоб мене оцінили» – це закономірна психологія людини. Без стимулу не буде ентузіазму або ж він буде неефективним. Підтримка – важлива справа».

Напевно кожен з учителів історії засвоїв просту істину, яку висловив ще у XVIII ст. Григорій Сковорода: все своє життя людина повинна безперервно вчитися, самовдосконалюватися.

О.А.Захаренко був переконаний в тому, що вчитель весь час має підвищувати свій професійний рівень, бо розвивається психологія, змінюється практика шкільного навчання і виховання, відповідно до руху суспільного життя. Саме йому належать висловлювання: «Хто не працює над собою постійно, той не стане справжнім учителем», «Зупинитися – значить не існувати».

«Хочеш вчити інших, постійно вчися сам», так говорив відомий педагог Черкащини К. А. Заремба, колишній директор Смілянської школи-інтернат №2, спонукаючи особистим прикладом колег до самоосвіти, саморозвитку [3].

2. МЕТА І ЗАВДАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Педагогічна практика студентів Навчально-наукового інституту історії та філософії є невід'ємною частиною навчально-виховного процесу, важливим ланцюгом підготовки вчителя сучасної загальноосвітньої школи. Вона спрямована на затвердження цілісної підготовки вчителя історії.

Основна **мета** педагогічної практики студентів IV курсу ННІ історії та філософії є – підготувати студентів до цілісного виконання функцій вчителя історії та класного керівника у класах основної школи, до проведення систематичної навчально-виховної роботи з учнями; набуття професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час навчальної та виховної роботи в сучасних умовах, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати у практичній діяльності.

Основні завдання педагогічної практики для студентів університету, яких готують до педагогічної роботи:

- поглиблення і закріплення теоретичних знань, одержаних студентами в університеті, для всебічного використання їх у процесі педагогічної діяльності;
- робота з учнями, освоєння методики навчання і виховання;
- підготовка студентів до проведення уроків різного типу, використання системи педагогічних методів, форм і засобів навчання для виховання загальної, виховної та розвиваючої функцій;
- застосування та поглиблення теоретичних знань, отриманих у процесі навчання у ВНЗ з курсів педагогіки, психології, основ педмайстерності, методики викладання історії, історії України та всесвітньої історії; досягнення інтеграції знань з історичних, психолого-педагогічних й спеціальних дисциплін;
- розвиток уміння проводити виховну роботу;
- вивчення передового педагогічного досвіду вчителів історії та інших суспільно-гуманітарних дисциплін;
- практичне ознайомлення зі структурою та навчально-виховною роботою у загальноосвітніх закладах;
- формування творчого дослідницького підходу до педагогічної діяльності;
- виховання і розвиток у студентів поваги до педагогічної професії, прагнення до вивчення спеціальних і педагогічних дисциплін та вдосконалення знань з метою підготовки до творчого вирішення проблем в області навчання, виховання і розвитку здібностей учнів.

Педагогічна практика має наскрізний характер і виконується на основі поступового ускладнення завдань і змісту діяльності студентів від курсу до курсу. На практиці студенти використовують теоретичні знання, які засвоїли в курсах «Вступ до спеціальності», «Педагогіка», «Психологія», «Теорія та методика навчання історії», «Теорія та методика навчання суспільствознавства», «Теорія та методика навчання суспільно-політичних дисциплін», Шкільний курс «Рідний край» та методика його навчання, Шкільний курс «Всесвітня історія» та методика його навчання, Шкільний курс «Історія України» та методика його навчання.

Основними умовами ефективної наскрізної педагогічної практики є теоретична, практична і психологічна підготовка студентів, комплексний підхід до змісту та організації практики, зв'язок з органами та установами народної освіти.

3. ЗМІСТ І ПРОГРАМА ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Відповідно до навчальних планів, які затверджені Вченою радою ННІ історії та філософії уведено порядок проходження студентами 4-го курсів практики відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра денної та заочної форм навчання.

Виробнича педагогічна практика з відривом від навчання (6 тижнів (денна), 4 тижні (заочна) у 8-му семестрі. Базами практики можуть бути всі загальноосвітні середні навчальні заклади м. Сум, Сумської області та інших регіонів України.

Педагогічна практика включає школоvedення, навчальну і виховну роботу.

Кожний вчитель повинен добре знати свою школу, щоб на її досягненнях виховувати любов учнів до неї і вчити боротись за її честь. Це завдання повинні виконувати не тільки вчителі з педагогічним стажем, але й початкуючі молоді спеціалісти.

Випускники університету, які одержали призначення в школу, повинні швидко ознайомитися з нею і стати повноцінними членами педагогічного колективу. Для цього необхідно в період практики навчати студентів-практикантів, як знайомитись зі школою.

Загальне знайомство студентів зі школою здійснюється шляхом спостереження за життям школи, а також співбесіди з директором і завучем школи.

На школоvedення відведено перший тиждень перебування в школі, при цьому студенти проводять знайомство з:

- школою, її структурою, завданнями і традиціями;
- обов'язками та організацією діяльності директора школи, організатора позакласної та позашкільної роботи, чергового вчителя;
- внутрішнім розпорядком і режимом школи;
- шкільними органами, їх структурою, змістом і організацією роботи педагогічної ради, методичних об'єднань, батьківського комітету та інше;
- шкільною документацією: планування учбово-виховної роботи, розклад уроків, правила внутрішнього розпорядку, особові справи учнів, форми шкільної звітності, класні журнали і т.д.;
- навчально-матеріальною базою школи: кабінети історії та права, оснащеність технічними засобами та навчальними посібниками;
- формами навчальної і виховної роботи школи: класно-кабінетна система, факультативні, предметні гуртки, учнівські наукові товариства, діяльність шкільних музеїв, клубів та ін.;
- формами зв'язку навчання з виробничою працею і загальнокорисною роботою учнів (виробничі зв'язки з підприємствами, громадськими організаціями, суспільно корисна діяльність учнів в школі і поза нею);
- станом зв'язку школи з сім'єю і педагогічною агітацією серед батьків.

Виховна робота

Мета виховної роботи – вивчення змісту роботи класних керівників і учителів у справі виховання учнів у процесі навчання на уроках історії і позакласних заняттях, а також засвоєння практикантами деяких навиків роботи з учнями в прикріпленому класі.

Практика з виховної роботи включає:

- знайомство з системою виховної роботи класного керівника з колективом учнів, з діяльністю суспільних товариств;
- оволодіння методикою планування виховної роботи з колективом учнів;
- оволодіння навичками та вміннями підготовки і проведення основних виховних заходів (бесіди на морально-етичні теми, конференції, диспути, вечори, культпоходи до театру, індивідуальна робота з учнями і т.д.);
- оволодіння основними методами вивчення окремих учнів і класних колективів (навчальних груп), збирання необхідної педагогічної інформації, складання психолого-педагогічних характеристик;
- систематична робота помічника класного керівника з подальшим виконанням обов'язків класного керівника;

При вивченні роботи класних керівників необхідно звернути увагу на наступне:

- робота класного керівника щодо забезпечення планомірності і узгодженості учбово-виховного процесу, яка проводиться вчителями даного класу;
- організація колективу класу на боротьбу за високу успішність і свідому дисципліну;

- участь у роботі організацій;
- керівництво позакласною і суспільно корисною роботою учнів;
- вивчення учнів і проведення роботи з урахуванням їх вікових та індивідуальних здібностей;
- зміст і методика проведення класних годин;
- робота класного керівника з батьками;
- планування та облік роботи класного керівника з батьками;
- планування та облік роботи класного керівника (план, щоденник і звіт класного керівника).

Навчальна робота

Зміст навчальної роботи включає наступне:

- вивчення методичного досвіду і системи навчальної роботи вчителя історії;
- підготовка до уроку (визначення теми і змісту уроку, складання тематичного і поурочного планів, а також конспектів уроків, підготовка наочного приладдя, технічних засобів навчання і т.д.);
- проведення уроку (оволодіння методикою викладання навчального матеріалу, організація самостійної роботи учнів, контроль за засвоєнням знань, знання особливостей кожного учня, виховання учнів в процесі навчання);
- позакласна навчальна робота (заняття з відстаючими, перевірка зошитів, гурткові заняття, організація олімпіад, виготовлення наочного приладдя, проведення бесід, екскурсій та інше);
- проведення студентами уроків різних типів, а також інших форм навчальних занять з застосуванням ефективних методів навчання.

3.1 Організація і проведення педагогічної практики

Педагогічна практика студентів в школі починається з установчої конференції студентів – практикантів з обов'язкового присутністю керівників практики даного інституту, викладачів педагогіки і психології.

На конференції до відома практикантів доводять завдання практики, її зміст, форми і методи, обговорюють питання про підготовку до уроків і позакласних виховних заходів, профорієнтаційних заходів, спостереження і аналіз уроків, дають рекомендації з обліку документації і складання звітності, визначають їх обов'язки в школі та в університеті протягом всього періоду практики. На цій конференції практикантів розподіляють по школах. У кожную школу направляють студентів, що включає групу 6-7 студентів.

Основним керівником групи, який відповідає за всю її роботу, є груповий керівник – методист. Після закінчення конференції груповий методист проводить зі студентами бесіду про зміст і режим шкільної практики, ретельно знайомить їх з документацією, призначає (з погодження відповідального методиста) старосту групи – найближчого помічника групового керівника.

Для уточнення вимог, що ставляться в процесі педагогічної практики до школи, і зустрічних вимог школи до проведення практики і їх керівництва, керівник практики від університету завчасно проводить бесіду з директором школи, завучем і вчителями.

Перший тиждень практики відведений для загального знайомства студентів з навчальним закладом.

У перший день практики директор (завуч) школи знайомить студентів з навчальним закладом (завданнями, структурою, історією, статусом, правилами внутрішнього розпорядку, з навчально-виробничою базою та іншими сторонами життя закладу згідно з програмою практики в школі).

У цей же день практикантів прикріплюють за класами, протягом першого тижня практики студенти знайомляться зі складом і особистими справами учнів, планом, змістом і формами навчально-виховної роботи і т.п.

Протягом 5-6 днів студенти виконують основний об'єм практики, пов'язаний зі школоведінням.

Знайомство зі школою і класом впродовж першого тижня здійснюється практикантом шляхом індивідуальних бесід з керівництвом школи, учителями, батьками учнів, активом школи і класу, а також шляхом вивчення шкільної документації, відвідування уроків і позакласних занять учнів, батьківських зборів, відвідування учнів удома і т.д.

Протягом першої неділі практики студенти колективно відвідують уроки кращих учителів школи та різні позакласні заходи у досвідчених класних керівників і учителів. Під час цих

відвідувань і наступного обговорювання студенти вчаться спостерігати та аналізувати педагогічний процес в цілому і його окремі частини, звертати увагу на головне, суттєве в ньому.

На початку другого тижня практики проводять коротку виробничу нараду, на якій підбиваються підсумки першого тижня і визначають ступінь готовності кожного студента до навчально-виховної роботи з учнями.

Разом з груповим керівником (методистом з історії) студенти складають індивідуальні плани роботи на весь період практики, в яких визначається об'єм і зміст навчальних, позакласних і факультативних занять зі спеціальності, заходи щодо комплексного керівництва і психолого-педагогічного вивчення учнів.

Впродовж наступних тижнів студенти працюють у відповідності із загальним затвердженим індивідуальним планом педагогічної практики.

В період практики студенти проводять 10 пробних уроків і не менше 1-2 залікових з диференційованою оцінкою.

Всі студенти групи зобов'язані відвідувати залікові уроки, виховні заходи і брати активну участь в їх обговоренні.

Для проведення виховної роботи з учнями студенти прикріплюються за класами, вони виконують обов'язки помічника класного керівника. Окрім того, практиканти допомагають вчителю історії в проведенні позакласної, навчальної і виховної роботи: навчальні екскурсії, колективний перегляд кінофільмів з наступним обговоренням; тематичні вечори та ранкові заходи; читачькі конференції; зустрічі з вченими-істориками, дослідниками історії рідного краю; проведення бесід з питань науки, культури, техніки; керівництво гуртками; виготовлення наочності.

Практиканти допомагають учителю історії в підготовці дидактичного матеріалу для уроків, займається з відстаючими учнями, перевіряють зошити і т.д.

Протягом періоду практики студенти проводять науково-дослідну роботу з методики і педагогіки, під керівництвом викладачів кафедр всесвітньої історії та методики навчання суспільних дисциплін, психології і педагогіки.

За тиждень до закінчення практики слід обговорити питання про те, як потрібно кожному студенту скласти звіт про практику, які повинні бути до нього додатки, як підготуватись до звітної конференції в навчально-науковому інституті історії та філософії.

3.2 Права та обов'язки студентів-практикантів

Студенти-практиканти мають такі права: звертатись до керівників практики від університету, адміністрації і викладачів навчальних закладів; вносити пропозиції по удосконаленню навчально-виховного процесу, організації практики; брати участь в роботі товариств навчального закладу, в конференціях і нарадах; користуватись бібліотекою, кабінетами і навчально-методичними посібниками.

Обов'язки студентів-практикантів

В період педпрактики студент зобов'язаний працювати в школі не менше 6 годин на день (не враховуючи часу на самостійну підготовку до уроків та інших заходів). Тільки з дозволу відповідального керівника практики можуть бути зроблені винятки для роботи в методкабінетах, лабораторіях, бібліотеках університету для підготовки уроків, позакласних та профорієнтаційних занять.

Запізнення практиканта, не з'явлення на урок, позакласне заняття без повноважних причин повинні бути розцінені, як серйозне порушення навчальної і виробничої дисципліни. На випадок хвороби студент повинен надати відповідний медичний документ.

Студент зобов'язаний бути підпорядкованим правилам внутрішнього розпорядку школи, виконувати вказівки директора школи, учителя, класного керівника і керівників практики.

В разі невиконання вимог студенти можуть бути відсторонені від проходження практики і робота їх визнається незадовільною.

Студент-практикант зобов'язаний ретельно вивчити «Правила для учнів» і вимагати від учнів свого класу точного їх виконання.

Студент повинен виконувати всі обов'язки, покладені на вчителя, в тому числі і чергового вчителя за дорученням дирекції, бути присутнім на педагогічних і виробничих нарадах, на засіданнях методичної секції з історії та суспільних дисциплін.

Студент зобов'язаний виховувати в учнів старанність, пунктуальність і ввічливість у спілкуванні з іншими, практикант повинен бути взірцем працьовитості, організованості, дисциплінованості. В присутності учнів практиканти називають один одного на ім'я та по-батькові.

З допомогою групового керівника (методиста з історії) і вчителів студент повинен ознайомитись з правилами і традиціями школи щодо виховання дітей і в своїй роботі дотримуватись їх, в тому числі:

- звертатись до учнів на «ти» чи на «ви» в залежності від того, яке звернення прийнято в тому чи іншому класі школи;
- застосувати прийняті в школі заходи заохочування і стягнення до учнів за узгодженням з класним керівником чи вчителем історії.

Кожний практикант зобов'язаний виконувати всі види робіт згідно з програмою практики, якщо програма виконана не в повному обсязі або в не зазначений термін складено звіт, практика не зараховується.

Студент повинен ретельно готуватись до кожного уроку і позакласного заняття. Студент не допускається до уроку і одержує незадовільну оцінку, якщо він недостатньо добре підготувався до нього, несвоєчасно і неохайно написав конспект уроку, не підготував чи не перевіряв наочність і не засвоїв матеріал.

Конспекти залікових уроків і виховних заходів студентів повинні бути затверджені відповідно вчителями, класними керівниками, груповими керівниками (методистами з історії), викладачами кафедр педагогіки і психології за два дні до проведення уроку або виховного заходу. З незатвердженими конспектами студент до уроку не допускається.

Обов'язки старости групи студентів-практикантів

- сприяти виконанню завдань педпрактики;
- підтримувати постійний зв'язок з груповим керівником-методистом, керівником школи, директором і переказувати розпорядження керівників педпрактики;
- показувати приклад дисциплінованості і відповідального виконання усіх завдань з навчальної та виховної роботи, слідкувати за станом навчальної дисципліни студентів у своїй групі;
- вести облік відвідування студентами школи і кожного дня доводити директорат до відома;
- збирати звіти студентів про практику і передавати їх в останній день практики керівнику-методисту;
- готувати разом з групою матеріали практики для виставки в навчально-науковому інституті історії та філософії брати участь в її організації.

3.3 Планування роботи студентів-практикантів

Щоденник практики

Педагогічний щоденник є звітом діяльності студента в школі та контрольним документом, за яким керівники практики простежують хід педагогічної практики студента-практиканта.

У щоденнику студент-практикант планує навчально-виховну роботу з учнями. Ведення практикантом щоденника сприяє аналізу й усвідомленню його педагогічної діяльності в загальноосвітньому закладі.

Щоденник педагогічної практики – це обов'язковий документ, зміст якого враховується при її оцінюванні. Педагогічний щоденник заповнюється щодня, завжди знаходиться в студента й перевіряється протягом усієї практики. Відсутність щоденника розглядається як порушення навчально-виховної дисципліни. Педагогічний щоденник ведеться впродовж усієї практики. (Додаток 3)

Відношення до щоденника повинно бути прискіпливим, тому що він є одним із засобів підготовки до майбутньої педагогічної діяльності. Щоденник допомагає студенту вести облік своєї роботи і є основою для складання звіту про педпрактику. Керівники практики при знайомстві з щоденником студента можуть дати характеристику роботи практиканта протягом всього періоду практики. Матеріал щоденника показує становлення практиканта до школи, ро-зкриває загальну підготовку студента до педпрактики.

3.4 Індивідуальні завдання

Під час педагогічної практики студенти виконують такі індивідуальні завдання:

1. Складають календарний план роботи.
2. Складають графік відвідування місця проходження практики.
3. Оформляють щоденник педагогічної практики.
4. Ведуть щоденник особистих записів.
5. Ознайомлюються з навчальним закладом, його історією, традиціями, структурою, керівниками.
6. Ознайомлюються з навчально-виховним процесом у навчальному закладі та

плануванням роботи.

7. Вивчають специфіку роботи класного керівника (або наставника групи).
8. Вивчають роботу методичного об'єднання (комісії, семінару) навчального закладу.
9. Вивчають особливості гурткової роботи в навчальному закладі.
10. Відвідують уроки різних вчителів (не менше чотирьох уроків).
11. Відвідують усі залікові уроки та виховні заходи студентів-практикантів, які проходять практику у тому ж навчальному закладі, беруть участь в їхньому обговоренні.
12. Готують та проводять п'ять–шість пробних і один-два залікові уроки (тривалість кожного – 45 хв).
13. Готують та проводять один заліковий виховний захід з учнями.
14. Комплексно досліджують психологічні особливості учня.

3.5 Облік і оцінка роботи студента в період педагогічної практики

Звітна документація подається відповідальному методисту інституту не менше ніж за два дні до підсумкової конференції з практики за таким переліком:

1. Звіт. (Додаток 1)
2. Атестаційний лист. (Додаток 2)
3. Щоденник практики. (Додаток 3)
4. Конспекти уроків (два конспекти на вибір для студентів, що проходили практику в школах м. Суми; конспекти всіх уроків (10 розгорнутих конспектів уроку) для студентів, що проходили практику за межами м. Суми).
5. Для студентів заочної форми навчання 8 розгорнутих конспектів уроків історії. (Додаток 4)
6. Складання календарно-тематичного плану з історії (на період практики). (Додаток 5)
7. Аналіз або самоаналіз уроку історії. (Додаток 6-7)
8. Розробка позакласного заходу з фаху (захід профорієнтаційного спрямування для учнів 9 класу завірений методистом з фаху). (Додаток 8-11)
9. Матеріали звітної документації з педагогіки. (Денна форма навчання)
10. Матеріали звітної документації з психології. (Денна форма навчання)
11. Характеристику на студента практиканта за підписами директора школи, вчителя історії, класного керівника, засвідчену адміністрацією школи. (Додаток 12)

Звіт та інші документи практикант оформлює впродовж останнього тижня практики, при цьому використовує записи в своєму щоденнику.

У звіті студент подає аналіз всієї навчально-виховної роботи в тому класі, де він проводив практику, і дає свої пропозиції відносно подальшого поліпшення роботи в школі та класі, а також – в університеті.

Таким чином, звіт – це письмовий аналіз і узагальнення всієї проведеної роботи на педпрактиці з зазначенням своїх досягнень, недоліків і побажань для подальшого покращення підготовки студентів до педагогічної діяльності.

В розгорнутій формі студент – практикант повинен відповісти на наступні питання:

1. Як практикант готувався до педагогічної практики?
2. Які труднощі були в проведенні уроків, виховних заходів і шляхи їх подолання?
3. Як здійснювалися в процесі викладання історії: виховне навчання, зв'язок навчання з життям і практикою (виробництвом)?
4. Недоліки підготовки студента-практиканта, виявлені в процесі практики, і шляхи їх подолання.

Підсумки педагогічної практики обговорюються на засіданнях кафедр і конференції з педагогічної практики. Всі виступи на кафедрі протоколюються.

Такі звіти дають можливість кафедрі довідатись про досягнення і недоліки в підготовці студентів до практики, в її проведенні, щоб уникнути помилок під час наступної практики студентів. На цих засіданнях затверджуються оцінки кожного студента за підсумками проведеної роботи.

Не пізніше двох тижнів після закінчення практики в НН інституті проводиться підсумкова конференція з педпрактики. До неї приурочують виставку. На конференції присутні директор, викладачі інституту, кафедр педагогіки і психології, а також студенти IV курсу.

Мета конференції – обмін досвідом з різних розділів і питань організації педагогічної практики.

На конференції обговорюються приблизно такі питання:

- загальні підсумки – повідомлення керівника, методистів, окремих студентів про хід і

результати педпрактики;

- кращі доповіді і повідомлення практикантів з навчально-виховної роботи школи.

До підсумкової конференції рекомендується випустити спеціальні бюлетені, стінгазети окремих груп, презентації, відеоролики що віддзеркалюють хід практики та її підсумки, вони можуть включати фотографії для ілюстрації роботи практикантів.

Підготовку до виставки всього матеріалу по тій чи іншій школі проводять методисти з історії та студенти протягом всієї практики.

Для виставки оформлюють: індивідуальні плани, щоденники, конспекти уроків і позакласної роботи, роботи з науково-дослідної тематики, наочні засоби, звіти та інші роботи студентів з рецензією викладача або керівника про позитиви та недоліки.

На виставці також розміщують списки і фотографії студентів, які відмінно провели педпрактику, кращих методистів і наукових працівників інституту.

До всіх експонатів виставки необхідно докласти анотації методистів про особливості змісту того чи іншого матеріалу.

4. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЗАЛІКОВИХ УРОКІВ ІСТОРІЇ

4.1 Методичні вимоги до підготовки та проведення уроків історії

Кожний урок необхідно проводити на високому науковому і методичному рівні. Тому особливу увагу слід приділяти підготовці уроку. Урок студента повинен бути звичайним продовженням занять, які проводить вчитель. Отже практикант зобов'язаний бути присутнім на всіх уроках вчителя, що передують його заліковим урокам.

Підготовка практиканта до уроку

Підготовка практиканта складається з двох основних етапів:

1- підготовка до навчальної теми;

2- підготовка до чергового уроку.

Підготовка до навчальної теми включає:

- вивчення змісту шкільної програми, шкільного підручника та інших засобів по темі уроку і по тій темі, частиною якої є даний урок, та осмислення її освітньо-виховних завдань;
- знайомство з дидактико-методичним оформленням теми згідно тематичного плану вчителя і методичних посібників (поділ на уроки, виділення вузлових питань, застосування наочності, методи і засоби вивчення окремих питань, типи пізнавальних і практичних робіт, організація закріплення і повторення, облік успішності по темі та інше).

Підготовка до чергового уроку включає наступні моменти:

- визначення місця і знання даного уроку в системі уроків теми, визначення навчальної, виховної та розвиваючої функції уроку;
- виділити і встановити зв'язок між складовими частинами уроку: перевірка знань, подача нового матеріалу, закріплення знань, домашнє завдання;
- вміння правильно покласти в основу теми уроку матеріали з життя, практики і досягнень науки;
- визначення структури уроку;
- підготовка засобів наочності до уроку, відпрацювання методів використання наочного приладдя;
- вибір методів і прийомів для кожної частини уроку, використання активних методів навчання;
- формулювання питань для повторення і перевірки домашнього завдання;
- складання плану (основні питання подачі нового матеріалу з використанням демонстраційних дослідів та інших засобів наочності);
- підготовка питань, задач, вправ для закріплення нового матеріалу;
- підготовка домашнього завдання;
- оформлення результатів підготовки у вигляді плану-конспекту.

При підготовці уроків студент повинен визначити мету уроку, його виховне значення, які знання будуть сприяти формуванню науково-діалектичного світогляду, розвитку логічного мислення, засвоєнню навиків самостійної роботи. Після ретельного опрацювання змісту уроку і складання його плану доцільно приступити до складання конспекту, який узгоджується з методистом і вчителем. При цьому необхідно заздалегідь взяти до уваги можливі труднощі (у викладанні, у дослідях, задачах, вправах), підготувати резервні задачі для найбільш підготовлених учнів, цікаві факти для оповіді з метою привернути увагу учнів. Практикант повинен підготувати наочні засоби навчання. Конспект необхідно добре вивчити.

Проведення уроку

Проведення уроку – основне питання організації навчання. На уроці вчитель не тільки подає знання, але й виховує учнів у дусі свідомого становлення до навчання, праці, дисципліни. Цього можна досягти за допомогою різних способів, методів і прийомів.

Початок уроку

Дуже важливо правильно організувати початок уроку, бо від цього залежить успіх у досягненні поставленої вчителем дидактичної мети уроку.

Перші одна-дві хвилини мають виключно важливе значення для організації уроку. При вході в клас учитель на декілька секунд зупиняється біля дверей, мовчки чекає, коли всі учні спокійно

стануть біля своїх парт і привітають його. Лише після цього вчитель може підійти до столу, привітати учнів і дозволити всім сісти. Починати урок слід після встановлення в класі повної тиші і порядку.

Після перевірки наявності учнів учитель може розпочати повторення матеріалу, а також поточну перевірку і оцінювання знань, умінь і навиків учнів. Перевірку не можна починати з питання; «Хто мені скаже, що було задано додому?», тому що це повинні знати всі. При індивідуальній перевірці вчитель слідкує не тільки за змістом відповіді і поведінкою викликаного учня, але й за тим, щоб всі учні уважно слухали його і готові були уточнити, виправити чи доповнити відповідь учня.

Робота з класом, а не з окремими учнями – основне педагогічне завдання, яке практикант повинен виконувати з перших уроків. Урок повинен бути навчальним, необхідно залучати всіх учнів до колективної роботи, розвивати їх самостійність, мислення.

На цьому етапі уроку вчитель менше всього говорить сам, дає можливість кожному учню доповнити відповідь того, хто відповідав.

При опитуванні потрібно стояти лицем до всього класу, а не дивитись тільки на відповідаючого, тому що в цьому випадку частина учнів може не брати участі в загальній роботі, а займатись побічними справами.

Перевірка знань повинна мати навчальний характер. При опитуванні – виклику учня передусе постановка питання перед усім класом. Відповідь учня потрібно уважно вислуховувати, якщо необхідно – ставити додаткові питання. Треба передбачити випадки, коли в учнів виникають труднощі у відповіді на поставлене питання, тому завчасно потрібно підготувати навідні питання. Але в той же час слід пам'ятати, що в разі навідних питань майже не буває зв'язної відповіді. Вони обмежують самостійність, тому застосовувати їх потрібно зрідка. Практикант повинен виявляти витримку, не перебивати відповідь учня питанням, доповненнями, тому що це не дає йому можливості послідовно викласти свою думку. В результаті відповідь учня стає в'ялою, знання його не виявляються, а в класі не налагоджується колективна робота.

Кожному практиканту необхідно здобути навички правильної оцінки відповіді учнів. Не слід забувати про мотивацію оцінок при виставленні її в журнал.

Повідомлення (передача) нового матеріалу

Після опитування необхідно підвести підсумки і перейти до нового матеріалу. Це дозволяє встановити зв'язок з раніше вивченим матеріалом (здійснення принципу систематичності і послідовності), викликає увагу та інтерес до теми уроку. Вчитель повідомляє тему уроку і пояснює навчально-виховну мету його. Щоб викликати активне сприймання нового матеріалу, мобілізувати увагу учнів і активізувати їх мислення, вчитель повідомляє короткі цікаві відомості, підкреслює важливість вивчення питання. Тема уроку записується на дошці, а план повідомляється учням усно.

Викладання нового матеріалу вчитель може починати з постановки проблемних питань, створення проблемної ситуації, які вимагають обдумування, мобілізації всіх знань учнів для відповіді на них. При викладанні матеріалу необхідно слідкувати за увагою і роботою класу в цілому і кожного учня окремо.

Повторення і закріплення матеріалу

Мета закріплення – досягнути повного засвоєння вивченого і перевірити, як учні зрозуміли і запам'ятали новий навчальний матеріал.

Закріплення полегшує підготовку домашнього завдання. Проводити його можна в процесі пояснювання нового матеріалу і в кінці уроку. При підготовці до уроку вчитель розчленовує новий матеріал на декілька частин і після пояснення кожної частини робить висновки, закріплює матеріал, а після пояснення всієї теми узагальнює вивчене, ставить декілька вузлових питань, які охоплюють найбільш важливі і складні його частини, підбирає відповідні вправи, задачі для закріплення знань і вмінь. При закріпленні знань можна використовувати наочні посібники. При виборі методів і прийомів закріплення перевагу слід віддавати не тільки тим, що допомагають добре засвоїти знання, але й тим, що мають виховне значення, сприяють розвитку самостійного мислення, активізують учнів, виховують увагу, старанність, дисципліну.

При вивченні класу практикант виявляє тих учнів, які на уроці уважно слухають,

систематично ставлять питання під час паралельного закріплення, займаються навчальною роботою.

Домашнє завдання

Домашні завдання відіграють важливу роль в навчальному процесі. У результаті їх виконання знання учнів стають більш повні і глибокі. Правильна організація домашніх завдань учнів сприяє засвоєнню матеріалу уроку. Для того, щоб домашнє завдання виконувалось самостійно, охоче і свідомо, воно повинно бути змістовним, різноманітним і посильним. Як правило, домашнє завдання вчитель дає перед закріпленням матеріалу.

Неприпустимо давати завдання після дзвоника, коли увага учнів розсіюється.

Вчитель повинен пояснити учням процес виконання домашнього завдання. Необхідно слідкувати, щоб домашнє завдання було записано учнями в щоденник. У домашнє завдання включається повторення раніше вивченого матеріалу.

Поведінка практиканта на уроці

При будь-якій формі перевірки знань, викладанні нового матеріалу місце вчителя – біля демонстраційного столика або класної дошки. Неприпустимо ходити по класу, стояти біля стіни напроти класної дошки, коли вчитель не має

можливості бачити обличчя учнів, а учні – свого вчителя. Мова вчителя, його поведінка повинні бути спокійними, але не повільними.

Практикант повинен працювати над своєю вимовою і дикцією. Мова не повинна бути надмірно швидкою, голосною і тихою.

Вивчення технології проведення та аналізу уроків

Окрім засвоєння умінь і навиків проводити уроки з історії студент повинен протягом практики, вивчати технологію проведення уроків учителем і студентами-практикантами та аналізувати їх. При аналізі уроку студента-практиканта необхідно занотовувати (відмічати) позитивні і негативні сторони його. Аналіз має велике значення для практиканта, який проводив даний урок, і для його товаришів, які були присутні на ньому. Виявлені і розкритиковані недоліки надалі повинні бути ліквідовані.

Таким чином, завдяки аналізу уроків студенти вчать на власних помилках і помилках своїх товаришів; в той же час аналіз уроків дає можливість учителю і методисту поділитися своїм досвідом, передати свою педагогічну майстерність.

Аналіз уроку повинен бути активним і конкретним, змістовним та критичним зауваження студенти-практиканти записують у робочі зошити.

Фіксація уроків проводиться таким чином: справа (праворуч) аркуша залишаються широкі (приблизно 1/3 сторінки) поля. На основній площині записується хід уроку, а на полях – зауваження з його ходу, поведінку вчителя та учнів, про робочу обстановку і т.д., тобто проводиться завчасний аналіз уроку.

Після уроку доцільно навести порядок в записах, доповнити необхідним матеріалом і потім провести докладний аналіз.

Аналіз уроку повинен складатися з таких частин:

- фактичного матеріалу (записаного на уроці)
- аналізу цього матеріалу
- висновків і пропозицій, спрямованих на поліпшення роботи вчителя.

Перед кожним уроком студента-практиканта з групи виділяється рецензент, який передчасно знайомиться з планом і конспектом, вивчає хід уроку і під час обговорення дає детальний аналіз його. Кожний студент повинен за період практики виступити як рецензент в обговоренні 2-3 уроків.

Урок студента краще аналізувати в день його проведення, щоб враження від нього були свіжими. Обговорення уроку студента відбувається під керівництвом методиста. Практиканти по черзі ведуть протокол аналізу уроку, який підписується методистом з історії та секретарем-практикантом.

Окрім протоколу студенти пишуть по черзі рецензію на проведені уроки, що сприяє кращому висловлюванню думки практиканта, готує його до самостійного рецензування уроків інших студентів.

Груповий методист (методист з історії) бере до уваги і участь практиканта в аналізі уроків його товаришів (якість його виступу), і рецензій, і ведення протоколу, коли виставляє йому оцінку. При обговоренні уроку першим виступає практикант, який проводив його. Він подає самоаналіз уроку: повідомляє тему уроку, його мету і завдання, використану ним при підготовці навчальну і методичну літературу, вказує на труднощі, з якими він зустрівся, розповідає про допомогу, яку

одержав від учителя і методиста, характеризує позитивні і негативні сторони свого уроку, відзначає помилки наукового і методичного характеру і те, як він збирається їх ліквідувати в наступних уроках.

Далі методист з історії дає слово студентам, які були присутні на уроці. Вони обговорюють урок і його самоаналіз.

Потім слово надається рецензенту, він проводить детальний аналіз уроку по етапах, вказує на позитивні і негативні риси кожного з них.

Після рецензента виступають вчитель або директор чи завуч, вони проводять повний аналіз уроку і зосереджують увагу на його проведенні з точки зору шкільної практики передових учителів.

Практикант відповідає на виступи товаришів, які аналізували його урок, зазначає, з чим він згодний чи незгодний, дає при цьому мотивацію.

Заключне слово належить методисту з історії, який ураховує всі зауваження, дає глибокий, всесторонній аналіз проведення уроку, відзначає якість виступів студентів, які аналізували урок, вирішує дискусійні питання, виправляє недоліки, уточнює і т.д. Після цього він оцінює урок.

В практиці зустрічаються два типи аналізу уроку: за окремими проблемами, головними особливостями і за його структурними елементами.

При аналізі уроку з окремими проблемами виділяються характерні особливості його проведення. Розчленовування уроку проводиться відповідно до головного компоненту навчального процесу: зміст навчально-виховної роботи, особливостей використання різних методів, доцільності побудови уроку, рівня знань і навиків студентів.

Аналіз уроку за окремими проблемами або головними особливостям проводиться без схеми, висновки формулюються з точки зору вузлових питань уроку.

Аналіз уроку за його структурними елементами характеризується послідовністю. Урок розчленовується на окремі частини і на основі всебічного аналізу кожної частини формулюються загальні висновки про урок в цілому. Оцінка якості уроку не залежить від типу аналізу. Кожний урок оцінюється з точки зору його змісту, педагогічної доцільності підбору методів і прийомів роботи, якості знань і навиків учнів.

План уроку

Незалежно від вибраної форми запису в плані необхідно зазначити:

- чітко сформулювати (за програмою) тему уроку;
- мета уроку: загальноосвітня, розвиваюча, виховна;
- питання, які будуть запропоновані учням в ході перевірки чи закріплення знань і умінь;
- короткий зміст нового матеріалу (у новій формі плану);
- дати, терміни, прізвища політичних діячів, правителів – все те, що практикант може не запам'ятати;
- зміст домашнього завдання;
- методичні вказівки для перевірки знань, викладання нового матеріалу, використання технічних засобів навчання, організації самостійної роботи і т.д.
- перелік засобів навчання;
- список літератури по темі уроку.

4.2 Складання конспекту уроку

Записи і конспект уроку студент обов'язково повинен подати в письмовій формі. Тільки учитель, який накопичить достатньо досвіду, може обмежитись докладним планом уроку.

В конспекті необхідно вказати дату проведення уроку, тему, мету і послідовно згідно з планом викласти весь хід уроку в вигляді детального сценарію: спочатку вступна частина, потім основна, закріплення, домашнє завдання. Весь урок потрібно викласти повним текстом, тому що для практиканта важливим є не тільки те, що викладається для практиканта, але й як про нього свідчити. В конспекті студент зазначає час, відведений на кожну частину уроку. Особливу увагу необхідно приділити питанням, які будуть поставлені учням. До них практикант формулює передбачені відповіді, а потім уже конкретизує питання: тоді вони будуть більш точні. В конспект вносять малюнки і схеми, таблиці, місце використання засобів навчання, коментарі до них і короткий зміст, назву кожного засобу.

Письмові завдання вносять в конспект повністю в тому вигляді, в якому вони повинні бути виконані учнями: в цьому разі значно легше перевіряти зошити. Далі детальний конспект можна замінити на план, а значну частину його внести на постійні картотеки. В останніх – записують перелік обладнання до уроку, дидактичний матеріал у вигляді варіантів завдань для перевірки, облік

знань учнів, дані з першоджерел і т.д. Конспект уроку або його план при наявності картотек потрібно мати на уроці при собі.

Після проведення уроку в конспекті виділяють кольоровим чорнилом те, що не вийшло, на що не вистачило часу на уроці. Це необхідно для подальшого самоаналізу, а також, щоб не забути доповнити пропущене на наступному уроці. Після складання конспекту готують до уроку заплановане обладнання.

Відсутність на уроці будь-якої дрібниці може призвести до дезорганізації. Після такої підготовки можна йти в клас і проводити урок.

Правильно складений конспект ще не є гарантією успіху. Успіх уроку може бути забезпечений при умові, що студент в повній мірі володіє технікою і методикою його проведення.

Однак необхідно вміти не тільки планувати й проводити урок, але і аналізувати його: глибокий аналіз свого уроку чи уроків товаришів допоможе знайти причину невдачі або успіху.

4.3 Схема аналізу уроку

1. Підготовка студента до уроку:

- Чи використав спеціальну і методичну літературу?
- Чи добре усвідомив мету, навчальні та виховні завдання уроку?
- Тип уроку і його структура?
- Чи проявив ініціативу та самостійність при підготовці уроку, виготовував засоби наочності?

2. Проведення початку уроку:

- Як організував практикант клас на роботу?
- Чи не було марної втрати часу?

3. Організація опитування і перевірки виконання домашнього завдання:

- методи перевірки домашнього завдання,
- оцінки виконаних робіт,
- постановка питань перед учнями, правильність їх формулювання,
- як виправлялись помилки у відповідях учнів?
- культура мови учнів,
- активність учнів і прийоми їх активізації,
- вміння вчителя вести бесіду, слухати учнів. Правильно аналізувати відповідь, об'єктивно оцінювати відповіді і мотивувати їх,
- привернення і підтримка уваги класу під час відповіді учнів, уточнення відповіді учнів вчителем і класом.

4. Перехід до викладання нового матеріалу:

- чи підвів підсумки опитування учнів?
- перехід до викладання нового матеріалу,
- як названа тема уроку, чи поставлена мета і завдання уроку?

5. Подача нового матеріалу:

- чи правильно визначено обсяг учбового матеріалу і яка глибина викладання теми уроку?
 - чи виконувались вимоги: науковість, систематичність, доступність змісту, послідовність викладання матеріалу,
 - правильність висловів і узагальнень,
 - відповідність методів навчання активізації пізнавальної діяльності учнів,
 - чи здійснюється проблемне викладання?
 - застосування наочності,
 - ясність, чіткість і точність формулювань, жвавість, образність і виразність викладання,
 - логічна послідовність і спроможність розвитку мислення учнів,
 - виконання на уроці лабораторних і практичних занять,
 - самостійність виконання учнями роботи і вміння формулювати висновки,
 - фіксація учнями результатів роботи у зошиті,
 - роль учителя під час самостійного виконання практичних занять,
 - впевненість учнів при виконанні завдань, доведення їх до кінця.
- ##### 6. Закріплення нових знань:
- закріплення учителем,
 - розв'язування задач,
 - якість засвоєння основних положень викладеного матеріалу.

7. Організація завдання додому:

- зміст і характер домашнього завдання (завдання для засвоєння фактичного матеріалу, розвиток навиків самостійної роботи, придбання навиків і вмінь для застосування знань при розв'язуванні практичних задач і т.п.)

- стадія уроку, на якій було задано домашнє завдання,

- інструктаж виконання домашнього завдання

8. Контакт вчителя з учнями класу:

- голос, манери, тон, стриманість, чуйність, упевненість учителя в своїх силах, його вплив на учнів,

- володіння класом, організація його роботи,

- заходи з метою створення робочих умов і залучення всіх учнів у процесі навчання.

9. Дисципліна учнів на уроці:

- зацікавленість учнів в осмисленні та засвоєнні матеріалу,

- факти і причини порушення дисципліни.

10. Загальні висновки про урок:

- виконання плану уроку,

- досягнення мети уроку,

- правильність і доступність розкриття теми і мети уроку,

- якість знань, умінь і навиків студентів,

- загальна оцінка уроку,

- загальні висновки і пропозиції.

Мета аналізу: розкриття причин невдач і досягнень, пропозиції щодо їх усунення їх чи закріплення, надання рекомендації й практиканту в подальшій роботі.

Перші залікові уроки пов'язані з великою емоційною напругою, подоланням психічних бар'єрів і комплексів.

Обговорення та аналіз необхідно проводити в атмосфері доброзичливості, щирого бажання допомогти, підтримати. Навіть у найбільш невдалому уроці обов'язково потрібно знайти щось позитивне, відмітити його і відзначити.

Критерії контролю знань, умінь і навиків студентів-практикантів при проведенні уроків

При аналізі залікових уроків необхідно врахувати:

- підготовку студента до уроку;

- зміст і проведення уроку;

- результати уроку;

- професійно-педагогічну підготовку студентів.

4.4 Найхарактерніші недоліки уроку

Нехтування:

• вчителем ретельним підготуванням до проведення уроку (схематичний лаконічний конспект, не продумані пізнавальні завдання, одноманітність методів і форм роботи, використання тільки матеріалів підручника і т. д.).

• Не приділено належну увагу мотивації й інтересу учнів до уроку.

• Тему уроку не записують на дошці.

• Час активної роботи учнів на уроці набагато менший від часу активного пояснення вчителя.

• Мовчання більшості учнів на уроці.

• Бракує диференціації навчання на різних етапах уроку.

• Учні на уроці пасивні.

• Вчитель працює з обмеженим колом школярів.

• Відповіді учнів на запитання вчителя здебільшого мають репродуктивний, відтворюючий характер. Характер навчальних завдань репродуктивний (за алгоритмом), бракує творчих завдань.

• Учитель виступає репродуктором навчання.

• Мало уваги приділено виділенню основного, найбільш суттєвого зі змісту вивченого матеріалу та його багаторазовому повторенню.

• Нераціонально використаний час уроку.

• Домашнє завдання не записано на дошці, задане після дзвінка, недиференційоване, значно перевищує обсяг роботи, виконаної на уроці.

• Невчасне завершення уроку.

• Зосередження уваги лише на учневі, який відповідає.

- Неувага до відповіді учня, втручання у відповідь.
- Гостра реакція на будь-які відхилення у поведінці учнів на уроці.
- «Загравання» з учнями, намагання сподобатися, невміння знайти правильний тон.
- Невміння спрямувати навчання та виховання на колектив учнів.
- Погрози, грубі зауваження як основні засоби впливу на учнів.
- Невиразність мови.
- Невміння акцентувати на найголовнішому.
- Монотонність голосу.
- Застиглість пози вчителя (вчитель постійно сидить за столом).
- Неврахування інтересів, захоплень учнів.
- Механічне запозичення педагогічного досвіду.
- Намагання скопіювати побачене.

Після проведеного уроку учитель та керівники педпрактики від університету обговорюють його разом з практикантом. Перше слово під час обговорення обов'язково надається вчителю, який проводив урок, тобто практиканту. Таку критично-аналітичну дію називають самоаналізом уроку.

4.5 Самоаналіз уроку вчителем

1. Чи була досягнута мета уроку?
2. Як були використані виховні можливості навчального матеріалу з метою всебічного розвитку особистості учнів?
3. Чи всі учні працювали на уроці і як вони працювали?
4. Як використано час уроку? Чи було втрачено час на уроці й що стало причиною цього?
5. Які знання засвоїли учні, які вміння закріпили?
6. Які були недоліки в ході уроку й чому?
7. Які зміни в структуру і зміст уроку вніс би вчитель, якби його довелося повторити?

4.6 Аналіз відвіданого уроку колеги

Окрім короткого самоаналізу власного уроку, який можна окреслити цільовою формулою «вчимося на власних помилках», практикант здійснює ще один вид аналізу, метою якого є «навчання на помилках інших», – уроку свого колеги чи вчителя-предметника. Зручно влаштувавшись на останній парті і поклавши перед собою схему аналізу, яка може мати багато варіантів (один із них, запропонований кафедрою педагогіки університету, подаємо далі), практикант пунктуально і прискіпливо стежить за педагогічною творчістю колеги, водночас ставлячи себе на його місце (тобто обмірковує, чому він саме так робить, припускає, як би вчинив у цій навчальній ситуації і т. д.). Після закінчення уроку ділиться своїми висновками на колективному обговоренні уроку й оформляє цей вид практичної педагогічної діяльності згідно з вимогами, але головно – на своєму уроці не повторює побачених помилок, чи навпаки, запозичує позитивний досвід. Якщо практика відбувається за індивідуальним планом, то практиканту доведеться виконати в такому детальному форматі аналіз уроку, закріпленого за ним вчителя-предметника.

Аналізувати урок можна за такою схемою:

1. Загальні відомості про навчальне заняття:
 - тема навчального заняття, її зв'язок з попередніми і наступними, місце у відповідному розділі;
 - форма, тип навчального заняття, його структура, відповідність темі та поставленій меті;
 - рівень досягнення мети та отримані результати, умови, чинники, що сприяли цьому;
 - сильні та слабкі сторони, досягнення, загальні враження.
2. Підготування вчителя до організування навчального заняття:
 - визначення структури навчального заняття, його етапів відповідно до теми і мети;
 - цілеспрямоване планування змісту, методів, форм організування навчання на різних етапах;
 - вивчення та знання психологічних особливостей класу, зокрема кожного учня, мотивації їхньої навчально-пізнавальної діяльності, поведінки, своєрідності міжособистісних у групі;
 - підготування навчального матеріалу, розроблення практичних завдань, вправ, творчих робіт;
 - використання фахової та методичної літератури;
 - підготування дидактичних та роздаткових матеріалів, навчальних посібників і засобів.

3. Визначення і постановка мети, завдань як кінцевого результату, необхідного для досягнення вчителем та учнями:

- відповідність загальної освітньої мети темі, рівню розвитку учнів, їхніх знань, умінь з навчального предмета;
- передбачення кінцевих результатів навчального заняття, створення в учнів установки на досягнення мети;
- визначення та донесення до учнів конкретних завдань навчально-пізнавальної діяльності на кожному етапі.

4. Відбір змісту навчального матеріалу, розвиток особистісного ставлення учнів до нього:

- відбір змісту навчального матеріалу відповідно до теми, поставленої мети і навчальної програми;
- раціональний відбір наукових, засадничих знань, понять, фактів, які становлять основу розвитку умінь, навичок учнів, їхнього соціального становлення, дальшого навчання;
- спрямованість змісту навчального матеріалу на розгляд проблем, соціального значущих та актуальних для життя учнів, задоволення їхніх пізнавальних і особистісних потреб та інтересів;
- відповідність змісту навчального матеріалу рівню розвитку учнів, їхнім пізнавальним можливостям, зорієнтованість на «зону найближчого розвитку»;
- послідовність та логічність структурування змісту за етапами навчального заняття відповідно до його структури;
- розкриття загальнолюдських, національних цінностей у змісті навчального матеріалу, забезпечення його зв'язку з життєвим досвідом учнів;
- аргументованість, логічність, доказовість викладу знань, понять, ідей тощо;
- забезпечення сприймання, розуміння, осмислення учнями сутності наукових, соціальних понять, явищ, умінь, адекватності їхнього об'єктивного змісту та суб'єктивного сенсу для учнів;
- позитивна спрямованість змісту навчального матеріалу (зорієнтованість змісту на майбутню діяльність учнів, їхні позитивні емоції, самопізнання та вдосконалення, пізнання інших тощо);
- стимулювання інтересу учнів до змісту, усвідомлення його значущості для розвитку особистості, сприяння формуванню допитливості школярів (новизна знань, умінь, їхня різнобічна значущість, парадоксальність понять, фактів, популярність інформації, емоційність викладу, подання інформації через призму бачення педагога, науковця, діалог вчителя тощо);
- інтегрування змісту навчального матеріалу з іншими темами, розділами, предметами.

5. Застосування методів, прийомів, засобів, форм організування навчально-пізнавальної діяльності учнів:

- творче, цілеспрямоване поєднання різноманітних методів, прийомів, форм організування навчально-пізнавальної діяльності учнів для досягнення поставленої мети, завдань заняття, відповідно до змісту навчального матеріалу, вікових особливостей, рівня навчальних можливостей учнів;
- стимулювання активності учнів, їхньої позиції як суб'єктів, партнерів процесу навчання;
- організування навчання як процесу набуття учнями досвіду діяльності, поведінки;
- застосування різноманітних методів, прийомів, форм організування навчально-пізнавальної діяльності для забезпечення сприйняття, розуміння, осмислення, закріплення учнями знань, умінь і навичок;
- активізація думки учнів, стимулювання їх до критичного та творчого мислення, вияву власної позиції, поглядів, самостійного пошуку і дослідження;
- задоволення різноманітних особистісних потреб учнів (у пізнанні, розвитку, самооцінці, самоствердженні тощо), врахування і розвиток своєрідних особливостей кожного учня, стимулювання школярів до успіху.

6. Діяльність педагога:

- ставлення до учнів, наявність позитивної установки на кожного школяра, розуміння його як особистості, вияв поваги, довіри до нього;
- позиція партнера чи наставника учнів, підтримка кожного у навчанні, надання допомоги у подоланні труднощів;
- залучення кожного школяра до навчальної діяльності, сприяння його розвитку;
- знання вчителем навчального матеріалу, захоплення фаховою наукою;
- стиль діяльності та поведінки вчителя, його комунікативні вміння, відкритість, щирість, розвиток позитивних взаємин з учнями, знаходження контакту з кожним;
- вияв педагогічного такту в організуванні взаємодії з учнями, ставлення до школярів зі

складною поведінкою;

- сприяння ініціативності, самостійності, впевненості учнів у навчально-пізнавальній діяльності;

- забезпечення дисципліни як організування порядку на навчальному занятті.

7. Діяльність учнів:

- ставлення учнів до процесу навчання, застосованих форм, методів організування навчально-пізнавальної діяльності, їхня мотивація;

- позиція учнів як партнерів у навчанні, синтезаторів, творців ідей;

- зовнішня і внутрішня активність учнів, їхнє співвідношення;

- відчуття та усвідомлення учнями своєї ролі, відповідальності у навчальному процесі;

- ставлення до особистості вчителя;

- дисципліна учнів, дотримання правил поведінки, діяльності на навчальному занятті.

8. Організування міжособистісної взаємодії учнів та розвиток їхніх взаємин:

- створення психологічно комфортного середовища на навчальному занятті;

- стимулювання та орієнтування учнів на підтримку один одного, на взаємоповагу;

- привчання учнів до уважного слухання один одного, толерантного ставлення до думки інших, вияву радості за успіх однокласників, уникнення критичних зауважень, образ інших;

- об'єктивне ставлення педагога до кожного школяра, створення рівноправних умов для діяльності кожного з них;

- розвиток в учнів установки на ставлення до кожного однокласника як до здібної, своєрідної індивідуальності, яка володіє власним життєвим досвідом;

- застосування різноманітних форм співпраці, міжособистісної взаємодії учнів (дискусії, діалоги, групові форми, колективна робота тощо).

9. Отримання зворотного зв'язку:

- методи, прийоми організування зворотного зв'язку на кожному етапі навчального заняття;

- перевірка вчителем рівня розуміння, осмислення учнями навчального матеріалу, рівня сформованості їхніх знань та умінь;

- застосування зворотного зв'язку для усвідомлення особливостей діяльності, мислення школярів, мотивації їхнього навчання з метою вдосконалення організування навчальних занять;

- застосування зворотного зв'язку, оцінювання для усвідомлення учнями досягнутих успіхів, перспектив їхнього розвитку;

- об'єктивність оцінювання індивідуальних особливостей навчальної діяльності учнів;

- мотивація оцінок учнів без елементів критики особистості.

10. Загальні висновки (пропозиції і поради щодо вдосконалення підготування і проведення навчальних

4.7 Методика проведення компетентісно-орієнтованого уроку

Удосконалення суспільно-гуманітарної освіти в світлі вимог нового Державного стандарту базової і повної загальної освіти спрямовано на переорієнтацію процесу навчання на розвиток особистості учня, на впровадження компетентісного підходу до формування змісту та організації навчального процесу. Це вимагає певного підвищення професійної майстерності вчителя, доозброєння його новими знаннями, сучасними компетенціями, методами і технологіями, які б дозволили йому перебудувати навчально-виховний процес відповідно до нових вимог і підходів.

Компетентісний підхід тісно пов'язаний із такими підходами до навчання, як особистісно орієнтований (оскільки потребує трансформації змісту освіти, перетворення його з моделі для «всіх» на суб'єктивні надбання одного учня, що їх можна виміряти); діяльнісний (тому що може бути реалізований тільки в діяльності, тобто в процесі виконання конкретним учнем певного комплексу дій).

Даний урок, зорієнтований на реалізацію компетентісно-орієнтованого підходу в навчанні, має вирішувати ряд завдань.

Це зокрема:

- підвищення рівня мотивації учнів;

- використання суб'єктивного досвіду набутого учнями;

- ефективне та творче застосування набутих знань та досвіду на практиці;

- формування у учнів навичок отримувати, осмислювати та використовувати

- інформацію з різних джерел;
- підвищення рівня самоосвітньої та творчої активності учнів;
- наявність контролю, самоконтролю та взаємоконтролю за процесом навчання;
- формування моральних цінностей особистості;
- розвиток соціальних та комунікативних здібностей учнів;
- створення ситуації успіху.

Педагог зобов'язаний на уроці дотримуватися цілого ряду вимог.

Вимоги до структури уроку включають:

- чітко визначені цілі та завдання уроку;
- визначення типу уроку, органічний зв'язок всіх частин уроку;
- зв'язок уроку з попереднім уроком і закласти перспективу на наступний урок;
- вибір оптимальних, виходячи із цілей і завдань уроку, методів вивчення і нового матеріалу;
- оптимальність домашнього завдання (форма, обсяг, запис у щоденнику, облік індивідуальних особливостей і т. д.).

Вимоги до підготовки та організації уроку припускають:

- підготовку та використання демонстраційного і роздавального матеріалу;
- можливість для учнів одержувати частину завдань самостійно під керівництвом педагога;
- використовувати контроль і самоконтроль учнів у процесі виконання навчальних завдань;
- перевірку і самоперевірку після виконання ними завдання;
- при підготовці виділити складні моменти нової теми, продумати методику їхнього пояснення.

Вимоги до змісту уроку і процесу навчання включають:

- урок повинен сприяти розвитку пізнавальних процесів в учнів (сприйняттю, пам'яті, уваги, мислення, мовлення);
- формувати якості особистості школярів (дисциплінованість, акуратність, ініціативність і т. д.);
- урок повинен сприяти мотиву позитивного відношення учнів до навчання.

Вимоги до техніки проведення уроку припускають:

- певний ритм і темп уроку оптимальний для учнів класу;
- сприятливий психологічний клімат на уроці (взаємна доброзичливість,
- готовність учителя прийти на допомогу учневі і т. д.);
- взаємне співробітництво вчителя й учнів, педагогічний такт;
- використання різних видів діяльності учнів, підтримувати інтерес до уроку.

Самоаналіз уроку допоможе вчителю оволодіти більш високим рівнем майстерності, підвищити результативність праці.

Самоаналіз уроку вчителем дозволяє вирішити цілий ряд важливих завдань:

- учитель краще усвідомлює систему своєї роботи;
- швидше освоює на практиці методику вибору й обґрунтування оптимального варіанту навчання;
- робить учителя психологічно захищеним, впевненим у собі;
- поліпшує якість планування наступних уроків;
- стимулює розвиток творчого мислення й діяльності вчителя.

На що звертати увагу під час самоаналізу уроку?

- Який тип уроку? (Місце уроку в темі.)
- Які компоненти навчальної діяльності наявні? (Мотивація, реалізація запланованого, оптимальна структура уроку, раціональне використання форм і методів, принципів навчання, мовна культура вчителя й учня, результативність, дисципліна.)

Зовнішня організація уроку. (Своєчасний початок і кінець, організація робочого місця, своєчасність записів у щоденники, гнучка система оцінювання)

Форма організації навчального процесу. (Фронтальна, групова, індивідуальна)

Дотримання санітарно-гігієнічних умов праці.

Загальні методи навчання. (Монологічний, демонстраційний, діалогічний, евристичний,

пошуковий, творчий, алгоритмічний, програмовий тощо.)

Методи викладу матеріалу вчителем. (Інструктивний, інформаційний, пояснювальний, стимулювально-інструктивний, спонукальний тощо.)

Методи роботи учнів на уроці. (Виконавський, реконструктивний, частково-пошуковий, пошуковий, творчий.)

Принципи навчання. (Науковість, доступність, наочність, проблемність, самостійність, систематичність, послідовність, диференціація, інтеграція, усвідомленість, проблемно-альтернативний.)

Формування компетентностей. (Здоров'язбережувальна, загальнокультурна (комунікативна), соціально-трудова, інформаційна, уміння вчитися.)

Засоби навчання. (Оформлення, книжки, схеми, ППЗ, ілюстрації, макети, муляжі, теле-, відео-, аудіотехніка.)

Схема самоаналізу уроку

1. Яке місце цього уроку в темі, розділі, курсі? Його зв'язок із попередніми уроками.
2. Які особливості класу було враховано під час планування уроку ?
3. Які завдання планувалося вирішувати на уроці? Чим зумовлений такий вибір завдання?
4. Чи вдало визначені структура і тип уроку ? Чи була організована на уроці робота із формування основних компетентностей, знань, умінь та навичок учнів? Як здійснювались внутріпредметний та міжпредметний зв'язки?
5. Чим зумовлений вибір змісту, форм і методів навчання (за елементами уроку)?
6. Які навчально-матеріальні, гігієнічні, морально-психологічні, естетичні й тимчасові умови було створено на уроці? Наскільки вони сприяли успішній роботі?
7. Чи були відхилення від плану уроку? Чому ? Які саме ?
8. Як можна оцінювати результати уроку? Чи вирішено його завдання? Чи не було переваг?
8. Чи об'єктивно і відповідно до критеріїв оцінені знання учнів?
9. Чи правильно здійснювався на уроці інструктаж, визначалися обсяг і складність домашнього завдання? Чи було воно диференційованим?
10. Які висновки на майбутнє можна зробити з результатів уроку ?

Урок – це центр, навколо якого обертаються і до якого повертаються всі думки і дії вчителя.

При підготовці до уроку вчитель має пам'ятати, що на кожному уроці потрібні інтерес і захопленість самого вчителя, готовність самому дивувати і дивуватися. «Щоб запалити, треба горіти». Запалює сумління і всебічна підготовленість до уроку, емоційна щедрість учителя, його захопленість.

6 клас

Тема уроку: Суспільна організація та організація влади за первісних часів

Мета уроку: Сформувати в учнів уяву про суспільну організацію та організацію влади за первісних часів.

Завдання уроку:

1. Простежити розвиток суспільної організації: сім'я – рід – плем'я –община.
2. Охарактеризувати організацію влади за первісних часів.
3. Навчати учнів порівнювати спосіб життя та соціальну організацію первісних суспільств на території Європи та України.
4. Формувати поняття та терміни: «сім'я», «рід», «плем'я», «союз племен», «родова община», «сусідська община», «народні збори», «рада старійшин», «вождь».
5. Оцінити значення первісної доби в історії людства.

Очікувані результати:

Після уроку учні зможуть:

1. Характеризувати суспільну організацію влади за первісних часів, ускладнення суспільного життя.
2. Порівнювати спосіб життя та соціальну організацію первісних суспільств на території Європи та України.
3. Застосовувати і пояснювати на прикладах поняття: «сім'я», «рід», «плем'я», «союз племен», «родова община», «сусідська община», «народні збори», «рада старійшин», «вождь».

4. Оцінювати значення первісної доби в історії людства.

Основні терміни та поняття: «сім'я», «рід», «плем'я», «союз племен», «родова община», «сусідська община», «народні збори», «рада старійшин», «вождь».

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: підручник, інформативні тексти, ілюстративний матеріал, таблиця.

Структура уроку

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація опорних знань.

III. Мотивація навчальної діяльності.

IV. Оголошення теми, мети, завдань уроку.

V. Вивчення нового матеріалу.

1. Від людського стада до родового ладу.

2. Від родової до сусідської общини.

3. Організація влади за первісних часів: народні збори – рада старійшин – вождь.

VI. Осмислення нових знань, умінь.

VII. Закріплення нових знань.

VIII. Контрольно-коригувальний етап.

IX. Підсумки уроку.

X. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація опорних знань.

Установіть відповідність між поняттями та поясненнями.

III. Мотивація навчальної діяльності.

Учитель. Протягом первісних часів людина здійснила величезні звершення: перетворилася, завдячуючи праці, з мавпоподібної істоти в людину;

винайшла способи виробництва знарядь праці; навчилася добувати вогонь; приручила тварин; опанувала мову; винайшла мистецтво. У той час виникли роди, племена, які дали початок нинішнім народам.

IV. Оголошення теми, мети, завдань уроку (Слайди 1-3).

Після уроку учні зможуть:

- 0 1. Характеризувати суспільну організацію влади за первісних часів, ускладнення суспільного життя.
- 0 2. Порівнювати спосіб життя та соціальну організацію первісних суспільств на території Європи та України.
- 0 3. Застосовувати і пояснювати на прикладах поняття: «сім'я», «рід», «плем'я», «союз племен», «родова община», «сусідська община», «народні збори», «рада старійшин», «вождь».
- 0 4. Оцінювати значення первісної доби в історії людства.

Основні терміни та поняття:

**«сім'я», «рід», «плем'я»,
«союз племен»,
«родова община»,
«сусідська община»,
«народні збори»,
«рада старійшин», «вождь».**

V. Вивчення нового матеріалу.

1. Від людського стада до родового ладу

Самостійна парна робота з навчальним текстом.

Прочитавши текст, відповісти на питання.

Для того, щоб вирити величезну яму-пастку або для влаштування полювання, були потрібні спільні зусилля багатьох людей. Тому люди почали жити більш численними та згуртованими колективами, ніж раніше.

Археологи знаходять стоянки – стійбища давніх людей, в яких проживало вже близько 100-150 чоловік.

Люди, що жили в одному стійбищі, поступово усвідомлювали, що всі вони походять від загальних предків та є родичами. До часу появи людини розумної на зміну людському стаду приходить родова община. Її члени все робили спільно: ходили на полювання, ловили рибу, виготовляли зброю та одяг. Жінки по черзі наглядали за дітьми та готували їжу для всього роду, поки решта дорослих членів роду займалися полюванням і збиранням поживних рослин.

Все, що вдалося зібрати або вполювати, належало всьому роду та ділилося порівну між усіма родичами. Але й кожний член общини мав брати посильну участь у житті колективу. Житла та територія, на якій люди мешкали й здобували їжу, теж були власністю общини, члени якої користувалися ними

спільно. Родові общини виникли на Землі з появою людини розумної. Предки всіх народів і племен, що мешкають зараз на нашій планеті, у давнину жили родовими общинами.

Питання

- 1. Назвіть заняття людей, що вимагали спільних дій.
- 2. Назвіть ознаки, за якою групу найдавніших людей можна було визначити як колектив.

3. Який колектив людей називають родовою общиною?

Після обговорення вчитель пропонує записати визначення поняття «родова община» у зошит і називає етапи розвитку родової общини від матріархату до патріархату.

Рід – це згуртування кровних родичів.

Члени роду, що займалися спільним господарством, утворювали родову общину.

Родова община (громада)— перша форма громадської організації людей, в якій люди кровно споріднені. Родова община створювала колективну працю, колективне споживання, колективну власність на землю і знаряддя праці (полювання).

Розгляньте ілюстрацію та виокреміть ознаки родової общини. (Мешканці – родичі, згуртовані під одним дахом, господарюють на землі разом, худобу випасають на одному пасовищі)

Життєвий уклад родової общини (Слайд 4).

Вчені назвали етапи розвитку родової общини – це матріархат і патріархат.

Учитель. Чому, на вашу думку, етапи розвитку родової общини саме так названі?

Відомо, що спочатку на чолі роду стояли жінки. Такий лад дістав назву матріархат («архе» - влада).

Матріархат – первісна форма роду, у якому жінкам належала провідна роль в управлінні та господарстві.

«Мозковий штурм»

- Поміркуйте, чому жінки відігравали провідну роль у житті роду?

Учитель пояснює причини панування жінок у первісному суспільстві:

- неможливо було визначити спорідненість за чоловічою лінією;
- жінки зберігали вогонь, від якого залежало життя общини;
- збиральництво давало більше їжі та було постійнішим, ніж полювання;
- добробут роду залежав від трудової діяльності жінок.

Дослідження істориків та етнографів свідчать, що матріархат був неминучою формою розвитку людського суспільства – усі народи без винятку пройшли через неї у своєму розвитку.

Патріархат — період в історії первіснообщинного ладу, який прийшов на зміну матріархату. Перехід до патріархату відбувався внаслідок розвитку продуктивних сил.

Розвиток плужного землеробства, скотарства, рибальства, ремесел (обробка металу) створили умови для зростання ролі чоловіка у суспільстві.

Робота в парах

Розгляньте таблицю і скажіть, які обов'язки чоловіків і жінок збігалися, а які – відрізнялися?

Обов'язки в родовому суспільстві. (Слайд 5)

Обов'язки в родовому суспільстві	
Виконувана робота	
Чоловіки	Жінки
Будівництво житла	Ведення домашнього господарства (приготування їжі, догляд за дітьми та старими)
Полювання	Збирання (ягід, диких плодів, грибів, їстівного коріння)
Рибальство	Збирання молюсків
Приручення тварин	Обробка шкур, прядіння, ткацтво, виготовлення одягу
Виконання важкої господарської роботи (корчування лісу під поле та ін.)	Мотичне землеробство. Сівба, збір врожаю
Виготовлення знарядь праці	Виготовлення посуду, гончарство
Магія	Магія

Евристична бесіда

1. Чому члени роду почали об'єднуватися для спільної роботи?
2. Чи зберігалася необхідність у колективному веденні господарства із збільшенням запасів продовольства?
3. З появою більш досконалих знарядь для обробки землі чи могла кожна родина господарювати самостійно?
4. Як це впливало на стан родинних стосунків?

Учитель. Так із розпадом родової общини суспільство переходить до сусідської.

2. Від родової до сусідської общини

Метод «Упіймай думку»

Учитель дає завдання учням під час його розповіді записати найважливіші положення.

Учитель. З появою плуга (плугове землеробство) кожна сім'я могла вже

сама обробляти поле, достатнє для її проживання, і старійшини починають ділити землю общини між окремими сім'ями. Кожна з них отримувала свій наділ, який вона обробляла власними силами і власними знаряддями праці. Їй також належав зібраний з цього поля врожай. Не всі сім'ї вміло вели господарство. Дехто збагатився, інші – зuboжіли. Серед людей виникає нерівність. У руках окремих сімей накопичилися значні багатства – золоті й срібні прикраси, вироби з міді, запаси продовольства.

Поступово родова община починає розпадатися на окремі сім'ї, хоча деякі продовжували жити разом, але вже вели власні господарства окремо один від одного. У селищі тепер не обов'язково могли жити лише родичі. Деякі сім'ї залишали рідні місця, селилися по сусідству з іншими общинами та починали вести власне господарство. На зміну родові общині поступово приходить сусідська община. (Визначення учні записують у зошиті.)

Сусідська (сільська, землеробська, територіальна) община певну територіальна спільнота людей, які не мають родинних зв'язків, але мають обмежену територію колективно оброблюваних земель.

Розгляньте ілюстрацію та виокреміть ознаки сусідської общини. (люди живуть сім'ями – кожна під своїм дахом; земля поділена на ділянки; кожна сім'я обробляє свою ділянку; не всі її члени були родичами; з'являється знать)

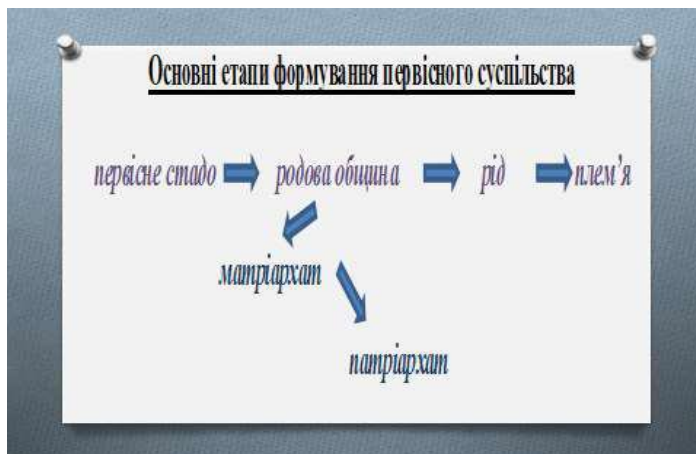
Життєвий уклад сусідської общини. (Слайд 6)

Плем'я – об'єднання кількох родів, які мають між собою родинні стосунки.

Метод «Навчаючи - вчуся»

Працюючи зі схемою, дайте визначення поняттям. (Слайд 7)

3. Організація влади за первісних часів.

Учитель. З появою у людей надлишків продовольства й ремісничих виробів та накопиченням запасів між племенами починають спалахувати війни.

Багато хто замість того, щоб довгою наполегливою працею накопичувати багатства, вважали за краще швидко відняти їх у інших. Одне плем'я прагнуло захопити в іншого худобу, запаси продовольства й металів, родючі землі.

Завдяки досконалішим знаряддям праці, способам виготовлення продуктів харчування в людей з'явилася достатня кількість їжі, що привело до розпаду родових общин. Зникла необхідність працювати великими колективами. Тепер члени родини були спроможні самостійно забезпечити своє прожиття. Кожна сім'я окремо обробляла свою земельну ділянку. Тільки найважчі роботи виконувалися спільно.

Зрозуміло, що врожайність землі не була однаковою. Кращі землі потрапляли до старійшин громад і вождів племен, яких обирали на народних зборах усіх членів громади. Поступово старійшини та вожді перетворювалися на знать, посідаючи панівне становище. Так у суспільстві виникає перша форма влади. Коли в суспільстві виникає торгівля, це неодмінно призводить до збагачення одних і зубожіння інших, яких називають незаможними людьми.

Виникає нерівність. Незаможні потрапляють у залежність до багатіїв і працюють на них, віддаючи значну частину продуктів своєї праці. Таке явище називається експлуатацією і свідчить про розподіл людей на верстви, появу нерівності.

Для ведення військових дій війни племені обирали предводителя – вождя.

Йому, а також старійшинам дісталася значна частина захопленої на війні здобичі. Вони ж забирали собі й усіх полонених, які ставали їх рабами. Вожді й старійшини швидко накопичували значні переставали вважати себе рівними решті одноплемінників. Вони почали вважати себе

знатними людьми.

Поступово вони починають передавати у спадок не тільки своє майно, але й посади. Син вождя ставав вождем, а син старійшини – старійшиною. Всі важливі посади тепер могли посідати лише люди, що походили зі знатних сімей. Становище людини у племені визначалося не її досвідом чи заслугами, як раніше, а знатністю походження.

Поетична хвилинка

Над озерами, річками,
Оселились цілим родом:
На полянах лісових,
Що людина, як одна?!
На стрімких високих горах,
Кревні люде рід складали,
На просторах степових,
– Кревні роди – племена.
Де лише сіріє стежка,
Наймудріший і найстаріший
Або вкрився збіжжям лан,
Цілим родом керував,
Скрізь розкидались оселі
Видавав щодня накази,
Наших прадідів-слов'ян.
Правив, милував, карав.

Олександр Олесь

Питання: Які обов'язки виконував вождь?
Хто допомагав вождю керувати племенем?

Робота зі схемою (Слайд 8).

Влада – право та можливість розпоряджатися, керувати.

Народні (загальні) збори – зібрання всіх членів (дорослих чоловіків) общини, роду, племені з метою обговорення певних справ, питань.

Старійшини – найшановніші, найстарші члени роду, радники при вождях.

VI. Осмислення нових знань, умінь.

Учитель. Яка інформація вам видалася найбільш важливою і чому?

Учні висловлюють власні міркування.

Метод «Незакінчене речення»

Продовжте речення «Значення первісної доби в історії людства полягає в тому, що.....» (Слайд 9).

**«Значення первісної доби
в історії людства полягає в
тому, що.....»**

VII. Закріплення нових знань.

Тестове завдання (кожна відповідь – 2 бали) (Слайди 10, 11)

1. Приведіть у відповідність:

1 Нерівність	А Глава племені
2 Другий розподіл праці	Б Відмінності у
майновому становищі людей
3 Вождь	В Відокремлення ремесла
від землеробства і скотарства

2. Проставте у логічній послідовності наведені факти:

- поява великих сімей;
- виникнення орного землеробства;
- поява знаті та нерівності;
- виникнення міст.

3. Оберіть правильну відповідь.

Поява обміну стала необхідною у зв'язку:

- з виникненням землеробства й мотики;
- з появою знаті;
- з розподілом праці.

4. Оберіть неправильну відповідь.

Декілька родових общин, що живуть в одній місцевості:

- складали плем'я;
- склалися з великих сімей;
- управлялися радою старійшин.

5. Знайдіть зайве.

У землеробстві використовували:

- мотику;
- плуг;
- гончарний круг;
- кам'яну сокиру.

6. Заповніть пропуски, відновіть текст:

Перейшовши до осілого способу 1) _____ і тримаючись разом, первісні люди утворили 2) _____ - згуртування родичів. Вони зростали у кількості і поділялися на 3) _____ общини. Кілька 4) _____ могли об'єднуватися в 5) _____.

1. Приведіть у відповідність:

- Нерівність А Глава племені
- Другий розподіл праці Б Відмінності у майновому становищі людей
- Вождь В Відокремлення ремесла від землеробства і скотарства

Відповідь: 1 — Б 2 — В 3 — А

2. Проставте у логічній послідовності наведені факти:

- а) поява великих сімей;
- б) виникнення орного землеробства;
- в) поява знаті та нерівності;
- г) виникнення міст.

Відповідь: б — а — в — г.

3. Оберіть правильну відповідь.

Поява обміну стала необхідною у зв'язку:

- а) з виникненням землеробства й мотики;
- б) з появою знаті;
- в) з розподілом праці.

4. Оберіть неправильну відповідь.

Декілька родових общин, що живуть в одній місцевості:

- а) складали плем'я;
- б) складалися з великих сімей;
- в) управлялися радою старійшин.

5. Знайдіть зайве.

У землеробстві використовували:

- а) мотику;
- б) плуг;
- в) гончарний круг;
- г) кам'яну сокиру.

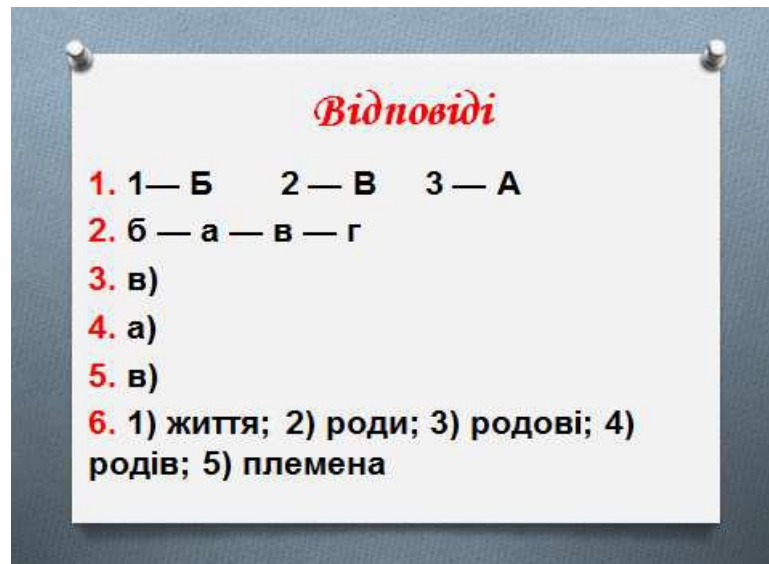
6. Заповніть пропуски, відновіть текст:

Перейшовши до осілого способу 1) _____ і тримаючись разом, первісні люди утворили 2) _____ - згуртування родичів. Вони зростали у кількості і поділялися на 3) _____ общини. Кілька 4) _____ могли об'єднуватися в 5) _____.

Відповідь: 1) життя; 2) роди; 3) родові; 4) родів; 5) племена.

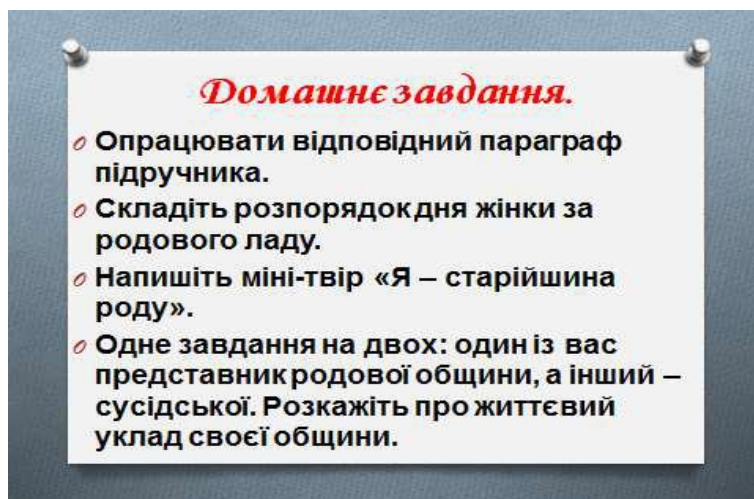
VIII. Контрольно-коригувальний етап.

Самоперевірка виконаних завдань. Виправлення типових помилок (Слайд 12).

IX. Підсумки уроку. Оцінювання учнів.

X. Домашнє завдання (Слайд 13).

Опрацювати відповідний параграф підручника.

Складіть розпорядок дня жінки за родового ладу.

Напишіть міні-твір «Я – старійшина роду».

Одне завдання на двох: один із вас представник родової общини, а інший – сусідської. Розкажіть про життєвий уклад своєї общини. Установіть відповідність.

Аналіз уроку в 6 класі на тему

«Суспільна організація та організація влади за первісних часів»

1. Мета уроку. Сформувати в учнів уяву про суспільну організацію та організацію влади за первісних часів. Простежити розвиток суспільної організації: сім'я – рід – плем'я – община. Охарактеризувати організацію влади за первісних часів. Навчати учнів порівнювати спосіб життя та соціальну організацію первісних суспільств на території Європи та України. Формувати поняття та терміни: «сім'я», «рід», «плем'я», «союз племен», «родова община», «сусідська община», «народні збори», «рада старійшин», «вождь». Розвивати вміння оцінювати значення первісної доби в історії людства.

2. Місце уроку в темі. Даний урок є складовою частиною теми «Життя людей за первісних часів». Він є логічним продовженням попереднього уроку, на якому були розглянуті питання про форми господарювання первісної людини.

За для досягнення поставлених мети та завдань, урок був зорієнтований на реалізацію компетентісно-орієнтованого підходу в навчанні, що забезпечило розвиток предметних компетентностей учнів та індивідуалізацію навчання.

При плануванні даного уроку було враховано те, що учні мають достатні навички аналізу та узагальнення матеріалу, роботи в групах, висловлювання власної думки та мотивованих висновків.

3. Обладнання уроку. На уроці використовувалися такі засоби навчання як підручник, дошка, наочний матеріал, роздавальний дидактичний матеріал, комп'ютер, мультимедійна презентація.

4. Чи раціонально був розподілений час. При проведенні уроку всі питання уроку були логічно поєднані. Час, відведений на етапи уроку був використаний раціонально, виконано намічений план. Учні швидко включились в роботу, отримавши на початку уроку емоційний та діловий настрій.

5. Методи навчання. Для розкриття нового матеріалу було обрано дослідницький та частково-пошуковий методи навчання з застосуванням роботи в парах, роботи зі схемами і таблицями, фронтальної бесіди, роботи з текстами.

Використані прийоми «Мозковий штурм», «Упіймай думку», «Навчаючи - вчуся», «Поетична хвилинка», «Незакінчене речення».

Упродовж уроку було забезпечено в класі високу активність і працездатність учнів за рахунок поєднання різноманітних методів та прийомів навчання. На уроці учні показали вміння мобілізувати себе на сприйняття та розуміння інформації, узагальнювати та виділяти головне, робити висновки.

6. Форми навчання. Під час уроку використано індивідуальну та парну роботу учнів. Це дало змогу ефективно розвивати критичне мислення учнів, вміння та навички саморозвитку, самоаналізу та самооцінки.

7. Чи була забезпечена працездатність. На уроці була забезпечена висока працездатність учнів. Усі були залучені до роботи і працювали активно та плідно.

Цьому посприяли ефективний підбір методів та форм роботи, а також встановлення доброзичливої та психологічно комфортної атмосфери на уроці.

8. Контроль знань. Контроль засвоєння знань, умінь і навичок здійснювався за методом само оцінювання.

9. Використання кабінету. На уроці використовувалась кабінетна дошка, роздатковий матеріал, інтерактивна дошка.

10. Реалізація мети. При закріпленні нового матеріалу учні показали, наскільки міцно вони засвоїли матеріал теми і вміють його застосовувати під час виконання тестових завдань.

Було підведено підсумок про значимість теми у формуванні системи знань учнів, відмічена успішність оволодіння змістом уроку, розкриті недоліки.

В кінці дана чітка інструкція щодо виконання домашнього завдання.

Мету уроку вдалося повністю реалізувати та досягти очікуваних результатів.

4.8 Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів

Проблема об'єктивного оцінювання роботи учнів на уроці чи не найскладніша для практикантів. З психологічно-емоційних мотивів вчитель-студент прагне нагородити високими оцінками учнів в обмін на їхню прихильність. Студентові-практиканту ж необхідно навчитись об'єктивно оцінювати знання учнів, адже оцінка – це критерій їхньої навченості, на відсутність якої не можна заплющувати очі. Тому практикант повинен чітко знати прийняті критерії оцінювання знань учнів, а за відповідних умов, коли засобом вищої оцінки доцільно заохотити старанних учнів, мотивувати своє рішення перед усім класом. У випадку оцінювання необхідно ставити абсолютну мету – бути милосердним, але справедливим, тобто враховувати можливості учня і докладені ним зусилля до навчання.

Подасмо загальноприйняті в Україні критерії оцінювання знань та умінь з історії за 12-бальною системою.

При оцінюванні навчальних досягнень з історії враховується:

- рівень оволодіння історичними знаннями; знання хронологічних меж періодів, найважливіших історичних подій і процесів; визначення характерних суттєвих рис історичних явищ і подій;
- рівень умінь групування (класифікації) фактів за вказаною ознакою, розкриття причинно-наслідкових зв'язків між подіями;
- рівень оволодіння практичними вміннями й навичками роботи з історичними джерелами; обґрунтування власного ставлення учня до історичної події, явища, діяча.

Усі види оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюються за критеріями, наведеними в таблиці.

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії навчальних досягнень учнів
I. Початковий	1	Учень (учениця) називає одну-дві події, дати, історичні постаті чи історико-географічні об'єкти
	2	Учень (учениця) називає декілька подій, дат, історичних постатей або історико-географічних об'єктів; вибирає правильний варіант відповіді на рівні «так-ні»; має загальне уявлення про лічбу часу в історії
	3	Учень (учениця) двома-трьома простими реченнями розповісти про історичну подію чи постать; упізнати її за описом; співвіднести рік зі століттям, століття - з тисячоліттям; має загальне уявлення про історичну карту
	4	Учень (учениця) репродуктивно відтворює невелику частину

II. Середній		навчального матеріалу теми, пояснюючи історичні терміни, подані в тексті підручника, називаючи одну-дві основні дати; показуючи на карті історико-географічний об'єкт
	5	Учень (учениця) з допомогою вчителя відтворює основний зміст навчальної теми, визначати окремі ознаки історичних понять, називати основні дати; показувати на історичній карті основні місця подій
	6	Учень (учениця) самостійно відтворює фактичний матеріал теми, давати стисло характеристику історичній постаті, установлювати послідовність подій; користуватись за допомогою вчителя наочними та текстовими джерелами історичної інформації
III. Достатній	7	Учень (учениця) послідовно й логічно відтворює навчальний матеріал теми, виявляє розуміння історичної термінології, характеризує події (причини, наслідки, значення), виокремлює деякі ознаки явищ і процесів; «читає» історичні карти з допомогою їх легенди; використовує історичні документи як джерело знань
	8	Учень (учениця) володіє навчальним матеріалом і використовує знання за аналогією, дає правильне визначення історичних понять, аналізує описані історичні факти, порівнює однорідні історичні явища, визначає причинно-наслідкові зв'язки між ними, встановлює синхронність подій у межах теми; дає словесний опис історичних об'єктів, використовуючи легенду карти
	9	Учень (учениця) оперує навчальним матеріалом, узагальнює окремі факти та формулює нескладні висновки, обґрунтовуючи їх конкретними фактами; дає порівняльну характеристику історичних явищ, самостійно встановлює причинно-наслідкові зв'язки; синхронізує події в межах курсу, аналізує зміст історичної карти
IV. Високий	10	Учень (учениця) використовує набуті знання для вирішення нової навчальної проблеми; виявляє розуміння історичних процесів; робить аргументовані висновки, спираючись на широку джерельну базу; рецензує відповіді учнів; співставляє й систематизує дані історичних карт; синхронізує події вітчизняної та всесвітньої історії
	11	Учень (учениця) володіє глибокими знаннями, може вільно та аргументовано висловлювати власні судження, співвідносити історичні процеси з періодом на основі наукової періодизації історії
	12	Учень (учениця) системно володіє навчальним матеріалом; самостійно характеризує історичні явища, виявляє особисту позицію щодо них; уміє виокремити проблему й визначити шляхи її розв'язання; користується джерелами інформації, аналізує та узагальнює її

5. ПІДГОТОВКА ТА ПРОВЕДЕННЯ ПОЗАУРОЧНИХ ЗАХОДІВ

5.1 Позакласна робота з історії

Позакласна робота з історії має освітнє і виховне значення. Вона є органічною частиною загального процесу виховання дітей у школі, своєрідною в змісті, методах, організаційних формах. Тому уміння правильно проводити позакласну роботу вимагає кваліфікаційної підготовки майбутнього вчителя.

Форми позакласних занять різноманітні: групові (гуртки), індивідуальні, масові (вечори, конференції, олімпіади, конкурси і зустрічі з видатними людьми, екскурсії та походи, лекції та бесіди).

Методика проведення позакласної роботи з історії висвітлена в багатьох методичних посібниках для вчителів, де розглянуто окремі питання організації позакласної роботи, які викликають труднощі у студентів-практикантів.

При підготовці та проведенні будь-якого позакласного заняття з історії студент повинен знати основні вимоги до його змісту, обсягу та методів.

Головну увагу слід зосередити на змісті виховного закладу, його науковості, зв'язку з життям, практикою, доступності.

За обсягом позакласні заняття, як правило, не повинні перевищувати 45 хвилин. Бесіди, заняття з цікавої історії та інше мають тривалість 15-20 хвилин. Класні вечори, читацькі конференції, диспути в старших класах можуть бути тривалістю до 1,5 години.

Шкільні вечори в старших класах з художньою самодіяльністю, танці, ігри та інше – до 3 годин.

Будь-яке заняття треба проводити при активній участі школярів.

Масові заняття з історії

Основна мета масових заходів – розвиток інтересу учнів до вивчення історії. Для цього необхідно постійно спонукати їх до читання додаткової літератури, та організовувати наступні заходи:

- читацькі конференції (підготувати рекомендований список «Що читати з історії»;
- випустити бюлетень з анотаціями та фотографіями обкладинок книжок; скласти методичну вікторину – 10-15 питань;
- підготувати виставку книжок і короткі повідомлення учнів про прочитані книги);
- тематичний огляд книг і журналів може стати спеціальною темою позакласного заняття;
- тематичні вечори, клуби веселих і винахідливих (КВВ), бесіди;
- тематичні бюлетені з історії;
- програма масового заходу може включати музичний номер, демонстрацію кінофільмів, діапозитивів, репродукцій картин, виступи знатних людей, науковців-істориків.

Організація в школі днів, тижнів, декад з історії.

Дні, тижні, декади з історії проводять у школі з метою пропаганди знань серед учнів, як правило, один раз на рік. Штаб або рада щодо проведення дня (тижня, декади) з історії розробляє програму, в якій чітко визначає роль кожного класу: кому доручити те чи інше завдання, які лекції або бесіди будуть підготовлені та проведені, про що буде йти мова на вечорах, які відбудуться екскурсії, які виставки будуть організовані.

Вечір-змагання з історії

КВВ – гра традиційна, тому при її проведенні слід зберегти традиції цієї гри: привітання команд, розминку, конкурси команд, конкурси уболівальників, домашні завдання, заключний конкурс команд і т.д.

Після кожного конкурсу влаштовують виступ художньої самодіяльності. У змаганні будуть брати участь два паралельні класи. До зустрічі готуються всі учні, але основна роль, як в процесі

підготовки, так і на вечорі, належить командам, до складу яких входить 10-12 учнів від кожного класу. Учні інших класів можуть бути запрошені на вечір як гості. Практиканти разом з представниками класних команд, розробляють програму вечора, яку доводять до відома команд.

Намічають склад журі, визначають ведучих вечора, а також тему для домашнього завдання командам, продумують художнє оформлення зали, готують сценарій вечора. Учасники гри обов'язково повинні знати про тематичну направленість конкурсів.

Їм необхідно старанно підготуватися до КВВ.

Програма історичного вечора

1. Відкриття вечора доручають двом ведучим – по одному з кожної команди (ведучі повинні самостійно підготувати вступне слово, воно має бути коротким і цікавим).

2. Вихід команд. Команди вітають одна одну. Зміст привітань повинен бути пов'язаний з історією готувати його необхідно в жартівливій або іронічній формах. Якщо змагаються команди випускних класів, доцільно, щоб їх привітали учні основної школи.

3. Перевірка домашнього завдання (розминка). Мета її – дати учасникам можливість пристосуватися до обстановки. Ведучі ставлять кожній команді по три питання розгорнутого характеру і по три – типу «Що це таке?» Як у розминці, так і в інших конкурсах, слід заохочувати не тільки правильні, але й дотепні відповіді. Конкурси оцінюють за трьохбальною системою: правильна відповідь – 2 очки, неправильна але достатня – 1 очко, правильна і достатня – 3 очки.

4. Демонстрація цікавих навчальних проектів (по одному від кожної команди).

Змагання капітанів. Ведучі читають виписки з історичних творів. Капітани повинні назвати книжку та автора.

5. Змагання кращих дослідників – представники команд (по 2 учні).

6. Демонстрація цікавих дослідницьких проектів (по одному від кожної команди). Суть пояснюють уболівальники.

7. Змагання уболівальників. До демонстраційного столу виходять по одному уболівальнику від кожного класу. Їм пропонують виконати однакові практичні роботи (Про що можна довідатися з сімейного фотоальбому. Родинне дерево, які назви в моєму рідному місті (селі) нагадують про минуле.) Хто швидше!

8. Чия газета є кращою? Демонструють історичні газети, випущені командами (домашнє завдання). Газети передають журі для оцінювання.

9. Історичні загадки. Їх виголошують уболівальники (по дві загадки від кожного класу). Відповідають капітани команд.

10. Виконання пісні з «історичним, патріотичним» змістом. Організатори повинні підготувати і продемонструвати цікаві дослідження в кінці вечора, коли журі підводить остаточні підсумки змагання.

5.2 Профорієнтаційна робота з фаху

Вибір професії – один з головних у житті людини. Це, по суті, вибір життєвого шляху, вибір долі. Від нього багато залежить, наскільки людина зможе реалізувати себе в різних сферах життєдіяльності, якими будуть її власні набутки та віддача від неї суспільству. Тому вибір професії – точка, в якій схрещуються інтереси особистості та суспільства.

Зважаючи на це, профорієнтаційна робота в школі має враховувати, з одного боку, схильності людини, з іншого – тенденції розвитку суспільства, господарсько-економічної системи, які потребують професійно мобільних кадрів, здатних організувати і розвивати свою справу, до конкурентної боротьби за робоче місце, до розвитку своєї кваліфікації, а за потреби і до перекваліфікації.

Свідомий вибір професії передбачає якомога ширшу обізнаність учня про професії, їх особливості, здатність пів ставити свої можливості з професійними вимогами, врахувати потреби суспільства в кадрах певних спеціальностей.

Профорієнтаційна робота в школі є тривалим, з кожним роком все складнішим процесом, що передбачає такі головні аспекти (етапи):

1. *Професійне інформування* – психолого-педагогічна система формування обізнаності щодо особливостей професій, потреби суспільства в них, а також профорієнтаційної позиції, зорієнтованості особистості на вільне та свідоме своє професійне самовизначення.

2. *Професійна діагностика* – система психологічного вивчення особистості з метою виявлення її професійно значущих властивостей і якостей.

3. *Професійна консультація* – надання особистості на основі вивчення її професійно значущих властивостей і якостей, допомоги щодо найоптимальніших для неї напрямів професійного самовизначення.

4. *Професійний, відбір* – допомога учневі у виборі конкретної професії на основі його загальних і спеціальних здібностей, інтересів, перспективних умов професійної підготовки і працевлаштування.

5. *Професійна адаптація* – допомога молодій людині всебічно пізнати майбутнє, його професійне середовище. Актуальна вона на стадії освоєння професії.

Профорієнтаційна робота потребує творчого підходу, врахування індивідуальних особливостей, потреб учнів, які свій професійний вибір здійснюють самостійно, під впливом батьків, друзів, знайомих, завдяки цілеспрямованій роботі школи, спеціалізованих закладів, установ та організацій, зацікавлених у нових працівниках.

Вдалий вибір професії – це моральне задоволення, висока самооцінка; це й висока продуктивність праці, висока якість продукції. Вибір професії – це та точка, в якій сходяться інтереси особистості і суспільства, де можливе і необхідне поєднання особистих і загальних інтересів.

В умовах НТР, швидкого економічного і соціального прогресу світ професій дуже рухливий, багато виникає нових спеціальностей, частина старих зникає. Останнім часом спостерігається масова «перекваліфікація».

Профорієнтаційна робота в школі має враховувати тенденції розвитку нашого суспільства: тенденція переважаючого зростання зайнятості у невиробничій сфері; перехід від менш до більш престижних, цікавих і добре оплачуваних професій; від першої професії відмовляються, бо не стільки самим обрана, як певними обставинами.

Завданням профорієнтаційної роботи з учнями є підготовка їх до свідомого вибору професії. Він можливий за таких умов: знання учнем якомога більше професій, їх особливості; вміння порівняти свої можливості з вимогами професії до її носія; врахування потреб суспільства в тій чи іншій професії.

Змістом профорієнтаційної роботи є: а) розкриття перспектив галузі, в якій учень має намір обрати професію; б) місце обраної ним професії серед інших професій даної галузі; в) перспективи вдосконалення своєї професії і професійного зростання; г) умови роботи з обраної професії; д) обсяг знань, умінь і навичок, яких вимагає обрана професія.

Етапи профорієнтаційної роботи: професійна інформація, професійна діагностика, професійна консультація, професійний відбір, професійна адаптація.

Професійна інформація є психолого-педагогічною системою формування в особистості активної профорієнтаційної позиції, що відповідає суб'єктивним і об'єктивним умовам здійснення особистістю вільного і свідомого професійного самовизначення.

Професійна діагностика – це система психологічного вивчення особистості з метою виявлення її професійно значущих властивостей і якостей.

Професійна консультація – це надання особистості на основі її вивчення науково обґрунтованої допомоги щодо найбільш оптимальних для неї напрямків і засобів професійного самовизначення.

Професійний відбір – це система роботи, спрямована на надання допомоги учневі у визначенні і доборі конкретної професії на основі виявлення й оцінки його загальних і спеціальних здібностей, здатностей, інтересів, потреб і об'єктивних умов професійної підготовки і працевлаштування.

Професійна адаптація здійснюється тоді, коли учень вже обрав собі професію і перебуває на стадії її засвоєння.

Методика профорієнтаційної роботи: а) у процесі вивчення навчальних дисциплін; б) під час позакласної виховної роботи у сім'ї.

Під час орієнтації учнів на конкретну професію можливі такі помилки: а) поділ професій на «престижні» і «непрестижні»; б) отождолення навчального предмету з професією; в) перенесення ставлення до людини-представника тої чи іншої професії на саму професію; г) вибір професії під чийсь впливом; д) застарілі уявлення про характер праці в сфері матеріального виробництва.

Під час педагогічної практики студенти мають проводити різноманітні заходи профорієнтаційного спрямування:

1. Виховні години на теми : «Вчись поважати свою професію», «Чи є романтика в твоїй професії», «Моя професія – професія майбутнього», зустрічі з викладачами університету.

2. Індивідуальні консультації з учнями з питань підвищення інтересу до професії вчителя.
3. Виготовлення альбому про професію вчителя «Розповідь про свою професію».
4. Екскурсія до університету (інститут історії та філософії), зустрічі, бесіди з завідувачами кафедр, викладачами, адміністрацією інституту.
5. Підготовка презентацій: «Шляхи здобуття професії вчителя історії» (9 кл.). – «Шляхи здобуття професії вчителя історії» (11 кл.). – «Правила вибору професії вчителя історії».

Зміст профорієнтації в середніх класах школи.

На цьому віковому етапі основними завданнями профорієнтації є виховання працелюбності, стимулювання до свідомого вибору праці, розвитку творчих здібностей учнів, ознайомлення їх із різними видами професійної діяльності. Відбувається поступове ускладнення профорієнтаційного матеріалу: наприклад, якщо в молодших класах учні отримують загальне поняття про професії (назва професії, інформація про те, чим займаються спеціалісти даної професії, умови праці тощо), то в середніх класах ці відомості розширюють (можна розповісти про значення професії у суспільстві, історію її розвитку, про зміст праці з даної професії, продукцію та ін.). В середніх класах учнів знайомлять з умовами праці, об'ємом спеціальних і загальних знань, умінь і навичок, якими повинен оволодіти спеціаліст з даної професії, гігієнічною характеристикою професії, психофізіологічними вимогами професії до людини, системою підготовки та підвищення кваліфікації кадрів із даної професії. У підлітків часто змінюється інтерес до професії. Іноді це може відбуватись в результаті впливу якихось зовнішніх факторів, наприклад, коли учні отримують неправильне уявлення про зміст праці або про перспективи професії, або ж недостатньо об'єктивно оцінюють свої можливості, ігноруючи свої психофізіологічні особливості і переоцінюють свої сили. Чимало учнів узагалі не цікавляться майбутньою професією. Ці аспекти необхідно враховувати при організації профорієнтаційної роботи в середніх класах. На даному віковому етапі відбувається поступове знайомство учнів із професіограмами. При цьому треба враховувати, що відношення підлітків до певного виду професійної діяльності часто залежить від того, як вони ставляться до конкретної людини – представника даної професії. Тому з особливою уважністю слід поставитись до того, яких спеціалістів залучати до роботи з учнями в рамках профорієнтаційної роботи. На цьому віковому етапі продовжується робота із проведення профорієнтаційної просвіти. Дієвою формою просвіти є тематичні вечори. При цьому значимими є не лише самі вечори, але й підготовка до них, яка справляє великий виховний вплив на учнів, формує в них відповідальність, навички самостійної роботи. Основними формами позакласної та позашкільної роботи, які можуть бути ефективно використані для реалізації профорієнтаційних цілей, є масові форми – *вечори, зустрічі, конференції, зустрічі, конкурси, клуби, виставки, олімпіади*; групові форми – *бесіди, екскурсії, гуртки, секції, факультативи*; індивідуальні форми – *підготовка рефератів, позакласне читання, колекціонування, підготовка та виступи з доповідями, самостійні заняття*. Позакласна робота з учнями середніх класів носить спонукальний характер. При проведенні профорієнтаційної роботи на даному етапі важливо викликати пізнавальний інтерес до різних видів діяльності. В учнів продовжуються формування соціальних установок, і разом з тим, власне, і починається профорієнтація.

6. КЕРІВНИЦТВО ПЕДАГОГІЧНОЮ ПРАКТИКОЮ

Відповідальність за проведення та організацію педагогічної практики покладається на ректора університету.

Керівник виробничої практики університету виконує обов'язки щодо організації педагогічної практики у відповідності з посадовою (службовою) інструкцією.

Кафедра всесвітньої історії та методики навчання суспільних дисциплін призначає відповідального керівника практики від НН інституту історії та філософії. Керівництво педагогічною практикою здійснює безпосередньо призначений кафедрою методист практики.

Керівником і методистом з виробничої педагогічної практики з історії мають бути викладачі університету з досвідом педагогічної роботи зі спеціальності.

6.1 Обов'язки керівників педагогічної практики

Обов'язки відповідального методиста з практики НН інституту історії та філософії:

- забезпечує планування, організацію та облік результатів практики в НН інституті історії та філософії;
- налагоджує зв'язок з базами практики, розподіляє студентів з місцями практики;
- проводить навчально-методичні конференції, організовує виставки з питань практики;
- вносить пропозиції щодо удосконалення практики, бере участь у роботі кафедри, де обговорюються питання педагогічної практики студентів;
- контролює роботу методистів з практики, адміністрації та вчителів навчальних закладів по керівництву практикою, вибірково відвідує уроки та інші заходи студентів, вживає заходи щодо усунення недоліків в організації практики;
- організовує проведення заліку з практики, виставляє підсумкову оцінку;
- проводить звітну конференцію за результатами проведення практики;
- складає звіт про підсумки педагогічної практики і подає його до відділу практики.

Обов'язки методиста з практики:

- разом із відповідальним методистом НН інституту історії та філософії розподіляє студентів по класах (групах), а з вчителем історії – теми уроків і позакласних занять між студентами-практикантами;
- забезпечує проведення уроків і позакласних занять, консультує студентів при підготовці до уроків, позакласних занять з предмету, перевіряє, затверджує їх плани і конспекти, є присутнім на уроках і позакласних заняттях, аналізує та оцінює їх, контролює виконання індивідуальних планів роботи студентів;
- збирає та аналізує документацію студентів, складає звіт з підсумками практики і подає відповідальному керівнику практики НН інституту історії та філософії;
- бере участь у настановній і підсумковій конференціях з педпрактики в інституті, а також у нарадах, які проводяться керівником навчального закладу;
- бере участь у проведенні заліку з практики і виставленні загальної оцінки.

Обов'язки викладача педагогіки:

- здійснює методичне керівництво педпрактикою студентів, консультує їх з актуальних питань виховання;
- разом із класним керівником планує навчально-виховну роботу практикантів з учнями;
- відвідує уроки і позакласні заняття практикантів, допомагає їм у підготовці та проведенні їх, оцінює ці заняття разом з груповим керівником;
- допомагає студентам у вивченні індивідуальних особливостей учнів;
- бере участь у настановній і підсумковій конференціях з педпрактики, а також у нарадах, які проводить керівник навчального закладу;
- бере участь у проведенні заліку з практики та виставленні загальної оцінки, у складенні звіту відповідального керівника з педпрактики НН інституту історії та філософії.

Обов'язки викладача психології:

- розроблює завдання по психолого педагогічному вивченню колективу учнів та окремих

учнів;

- відвідує (вибірково) уроки і позакласні заходи практикантів, бере участь в їх аналізі;
- керує роботою студентів щодо вивчення особи і колективу учнів та виконанням інших завдань з психології, які передбачені програмою практики:

- бере участь у настановній і підсумковій конференціях з педпрактики, а також у нарадах які проводить керівник навчального закладу;

- бере участь у проведенні заходів з практики і виставленні загальної оцінки.

Кафедра педагогіки та психології:

- здійснює навчально-методичне керівництво педагогічною практикою студентів;
- призначає керівників практики;
- разом із кафедрами ННІ історії та філософії складає програму та іншу документацію з педпрактики;

- узагальнює досвід організації та проведення педагогічної практики і вносить пропозиції щодо її вдосконалення;

- забезпечує студентів необхідними посібниками та літературою з педпрактики педагогіки, психології;

- бере участь в організації та проведенні навчально-методичних конференцій і виставок з практики.

Обов'язки організації навчального закладу (бази практики) і вчителів

Обов'язки керівника навчального закладу або його замісника з навчальної роботи:

- забезпечує нормальні умови проходження педагогічної практики, проводить роботу з викладачами, обслуговуючим персоналом і учнями з питань наступної практики;

- знайомить студентів з навчальним закладом, складом викладачів, документацією, навчально-виробничою базою (кабінетами, майстернями, бібліотекою та ін.), з загальною постановкою навчально-виховної роботи, дає можливість практикантам бути присутніми на уроках, педагогічній раді, предметних комісіях, батьківському комітеті, знайомить з планами їх роботи;

- разом з груповим керівником (методистом з фаху) практики прикріплює студентів до класів;

- відвідує вибірково уроки та позакласні заходи студентів - практикантів і бере участь в їх обговоренні;

- підсумовуючи досвід, вносить пропозиції щодо узагальнення педпрактики;

- скликає нараду з підсумками педпрактики в навчальному закладі і, бере участь у підсумкових конференціях в університеті.

Обов'язки вчителя навчального закладу:

- знайомить прикріплених до нього студентів з планом навчально-виховної роботи, проводить відкриті уроки і позакласні заняття, організовує їх обговорення;

- разом з методистом з історії намічає і розподіляє між студентами уроки і позакласні заходи з предмету;

- консультує студентів у підготовці їх до проведення уроків;

- допомагає студентам в проведенні практичних занять та ін.

- дає характеристику студентам і оцінку їх навчально-виховної роботи;

- бере участь у нарадах, які проводить керівник навчального закладу з педпрактики, а також, по можливості, у підсумковій конференції в університеті.

Обов'язки класного керівника:

- знайомить студентів зі складом учнів класу (групи), з їх особовими справами, успішністю, відвідуванням, поведінкою, основними виховними завданнями та планом всієї роботи;

- допомагає студентам намітити виховні завдання, які необхідно вирішити в ході практики, консультує їх при складенні плану виховної роботи, затверджує і контролює виконання цього плану;

- визначає учнів, на яких практикантам необхідно скласти психолого-педагогічні характеристики, вибірково буває присутнім на самостійних позакласних заходах студентів і бере участь в їх обговоренні;

- залучає студентів до поточної роботи класного керівника (чергування, відвідування учнів у дома, бесіди з батьками та інше).

- дає характеристику студентам, оцінку їх виховної роботи;

- бере участь у нарадах, які проводить керівник навчального закладу з педпрактики, а також, по можливості, у підсумковій конференції в університеті.

Обов'язки організатора позакласної роботи (заступника директора з навчально-виховної роботи):

- знайомить студентів з планом виховної роботи навчального закладу;
- допомагає студентам у плануванні та проведенні позакласних виховних заходів;
- допомагає класним керівникам в організації та проведенні роботи зі студентами;
- відвідує (вибірково) позакласні заходи, які проводять студенти, бере участь в їх обговоренні;
- бере участь у нарадах, які проводить керівник навчального закладу з педпрактики, а також, по можливості, у підсумковій конференції в університеті

7. ЗВІТ КЕРІВНИКА ПЕДПРАКТИКИ

Після закінчення практики методист з історії складає звіт і подає його керівнику педпрактики в НН інституті.

У звітах керівників-методистів повинні бути відображені такі основні моменти:

- короткі повідомлення про стан школи, в якій проходила практика (характеристика школи, педколективу, навчально-матеріальної бази, постановка навчально-виховної роботи);
- розгорнута характеристика якості уроків практикантів, використання студентами теоретичних знань зі спеціальних педагогічних дисциплін, активність студентів при аналізі уроків практикантів, рівень загальної педагогічної та методичної підготовки студентів;
- позакласна виховна і громадська робота студентів (керівництво цією роботою вчителями, класними керівниками);
- документація студентів з практики (характеристика щоденників, звітів та інших документів);
- відношення студентів до педпрактики (позитивні приклади, недоліки);
- підсумки педпрактики (підсумкова відомість оцінка педпрактики і коротка характеристика кожного студента): аналіз матеріалів, підготовлених студентами до підсумкової конференції,
- висновки і пропозиції щодо організації та керівництва практикою.

Підсумкова оцінка педагогічної практики повинна відображати:

- якість залікових уроків і виховних заходів;
- вміння аналізувати уроки студентів практикантів;
- якість звітної документації;
- дисциплінованість;
- педагогічна спрямованість і тактовність.

8. ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ-ІСТОРИКІВ ПІД ЧАС ПРАКТИКИ

Звіт з практики захищається студентом (з диференційованою оцінкою) перед комісією, призначеною керівником практики та завідувачами кафедр. До складу комісії входять керівники практики (групові методисти, викладачі кафедр педагогіки та психології).

Захист педагогічної практики та конференція проводяться протягом перших 10 днів навчання, яке починається після закінчення педагогічної практики. Загальна оцінка роботи кожного студента є комплексною, що враховує усі сторони його діяльності в період практики. Оцінка за практику вноситься до заліково-екзаменаційної відомості і до залікової книжки студента відповідальним керівником практики НН інституту історії та філософії.

Критерії оцінювання:

- ступінь сформованості професійно-педагогічних умінь;
- рівень теоретичного осмислення студентами своєї практичної діяльності;
- рівень професійної спрямованості та соціальної активності майбутніх вчителів.

Студент, що не виконав програму практики і отримав незадовільний відгук з навчального закладу, де проходив практику, або незадовільну оцінку при складанні заліку, відраховується з навчального закладу.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 - 89	B	добре	
74 - 81	C		
64 - 73	D	задовільно	
60 - 63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

Підсумки педагогічної практики підводяться на науково-практичній конференції в НН історії та філософії.

ІІ завдання: підведення підсумків навчально-виховної роботи практикантів; виявлення досягнень і недоліків в їхній роботі; оцінка рівня теоретичної і практичної підготовки студентів до навчально-виховної роботи у школі; оцінка якості роботи з організації практики її керівниками; визначення заходів, спрямованих на подальше поліпшення практики.

Завершальна науково-практична конференція організовується кафедрами всесвітньої історії та методики навчання суспільних дисциплін, кафедрами педагогіки і психології.

Основний зміст підсумкових проблемних конференцій студентів-практикантів складають доповіді з узагальнення досвіду роботи студентів з окремих питань організації навчально-виховного процесу в школі. До конференції організовуються виставки. Використовуються фото-матеріали, доповнені змістовною інформацією, підводяться підсумки роботи з дітьми, батьками, педагогічним колективом.

Загальна кількість балів – 100.

Оцінка ставиться за виконання студентами усіх вимог програми практики та якості звітної документації на основі результатів захисту перед комісією.

Вона є комплексною і складається:

1. Фахова підготовка
2. Підготовка з педагогіки
3. Підготовка з психології
4. Позакласна робота в школі (профорієнтаційна)
5. Участь у підсумковій конференції, оформлення звітної документації

Критеріями оцінювання роботи студента-практиканта є:

- ступінь сформованості професійно-педагогічних умінь;
- рівень теоретичного осмислення студентами своєї практичної діяльності;
- рівень професійної спрямованості та соціальної активності майбутнього викладача.

Показники оцінювання	Відповідальна особа	Максимальна кількість балів
Навчальна та позакласна робота (профорієнтаційна) з історії в школі	Учитель історії	1-65 балів
	Методист з історії	
Педагогічна робота в школі	Методист з педагогіки	1- 15 балів
	Класний керівник	
Психологічна робота в школі	Методист з психології	1-10 балів
Участь у підсумковій конференції, оформлення звітної документації	Відповідальний методист	1-10 балів
Підсумкова оцінка	Відповідальний методист	1-100 балів

9. НАПИСАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕСЕ

До підсумкового круглого столу з практики студенти-практиканти готують педагогічне есе на тему: «Мій перший педагогічний досвід: враження, результати, проблеми, висновки».

Есе як навчальний прийом передбачає написання твору-роздуму на задану тему, в якому у довільній формі мають бути викладені аргументовані міркування, доведені на власному досвіді положення, окреслені проблеми і висунуті ідеї щодо їхнього вирішення. Вихідними матеріалами для написання цього есе слугують теоретичні знання з методики, досвід учителя-предметника, який спостерігали і переймали практиканти, їхній власний досвід, набутий під час навчально-виховного процесу.

Для написання есе впродовж всієї практики необхідно вести щоденник особистих записів (не плутати зі щоденником практики – офіційним документом практиканта!), в якому занотовують результати спостережень, свої враження про відвідані уроки вчителів та залікові заходи інших студентів-практикантів, зауваження щодо ходу практики тощо. Записи у щоденнику роблять у довільній формі. Його має право читати лише керівник-методист.

10. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ ДЛЯ УРОКІВ

10.1 Найкращі сайти з історії України

ІЗБОРНИК. Історія України IX-XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації. Ізборник. Історія середньовічної України. Електронна бібліотека давньої української літератури. Сучасна історична література.

<http://litopys.org.ua/>

ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НАН УКРАЇНИ – науково-дослідна установа, яка займається вивченням широкого спектра проблем вітчизняної історії. Розташований у Києві. Створений 1936 (23.07.1936 – рішення ЦК КП(б)У; 27.07.1936 – Президії АН УРСР) як Інститут історії України на базі ряду кафедр і комісій АН УРСР та Інституту історії України ВУАМЛІН. З 2.03.1953 – Інститут історії АН УРСР; з 21.11.1990 сучасна назва – Інститут історії України АН УРСР (з 1991 – АН України; з 1994 – НАН України).

<http://www.history.org.ua/>

Повні тексти підручників і монографій з історії України для початківців

<http://www.unitest.com/uahist/>

<http://history.franko.lviv.ua/>

Історичний факультет є ровесником Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Він розпочав свою роботу в якості історико-філологічного відділення філософського факультету. З моменту офіційного відкриття університету Св. Володимира у 1834 році і в продовж різних періодів свого існування називався спочатку історико-філологічним, історико-філософським, історико-економічним і, нарешті, історичним.

http://www.history.univ.kiev.ua/index_ukr.html

Сайт пропонує Вам словник історичних термінів, хронологічні таблиці, відповіді на історичні запитання та багато чого іншого. В розділі пошуку зібрані найцікавіші посилання на сайти історичної тематики, а заглянувши в розділ «Історичних новин» Ви завжди зможете ознайомитися з найостанніми новинами сайту та світу історії та археології.

<http://www.ukrainehistory.narod.ru/>

Інститут Суспільних Досліджень «УкрТерра» – громадська організація, зареєстрована у 2004 р. Одним із напрямків діяльності є дослідження та популяризація історії України, зокрема історія козаччини та історія української консервативної думки.

<http://www.ukrterra.com.ua/>

Національна історична бібліотека України.

<http://nibu.kiev.ua/>

10.2 Інтернет ресурси до уроку історії

КАТАЛОГ ІНТЕРНЕТ -РЕСУРСІВ

НАЗВА	АДРЕСА	ОПИС
Інститут історії України НАНУ	http://history.org.ua/	Журнали, альманахи, збірники та монографії, видані інститутом: Український історичний журнал; Соціум; Проблеми історії України: факти, судження, пошуки; Україна в Центрально-Східній Європі; RUTHENICA; Проблеми історії України XIX – початку XX ст. Укр.
Ізборник	http://litopys.org.ua/ http://litopys.kiev.ua/	Електронна бібліотека: наукові твори - класики української історіографії та сучасні дослідники: М. Грушевський, В. Голобуцький, Г. Касьянов, З. Когут, О. Оглоблін, Н. Яковенко та ін. Джерела: літописи, художня література т ін. Укр.
EXLIBRIS :: українська електронна бібліотека	http://exlibris.org.ua/ http://www.ukrexlibris.com/	Електронна бібліотека: наукові твори - В. Антонович, Д. Яворницький, П. Мірчук, Д. Дорошенко та ін.; мемуаристика: Ю. Коллард, В. Винниченко, З Книш; публіцистика. Укр.
Українська історична бібліотека	http://ukrhistory.narod.ru/	П. Толочко, Н. Яковенко, А. Капеллер, В. Липинський, М. Драгоманов та ін. Укр.
Козацтво XV-XXI ст.	http://cossackdom.com/	Документи, статті, монографії, рецензії, огляди, мапи, ілюстрації, бібліографію з історії. Укр., рос., англ.
Українські сторінки - історія національного руху України	http://ukrstor.com/	Наукові розвідки та документи. Історія окремих напрямків та регіонів національного руху України. Більше 40 діячів, пов'язаних з українським національним рухом - їх роботи та роботи про них. Історичні карти, бібліографія, посилання та ін.
Історія	http://historyua.narod.ru/	Присвячено історії процесів денаціоналізації в Україні та

<u>України</u>		українському національно-визвольному руху. Хронологічні таблиці, документи
<u>Історія України</u>	http://unitest.com/uahist/ http://uahistory.kiev.ua/	Михайло Грушевський, Ілюстрована Історія України, Орест Субтельний, Наталія Полонська-Василенко, Серія книг "Реабілітовані історією"
<u>Південно-західний фронт</u>	http://www.ugz-front.h1.ru/	Статті, документи, мультимедіа з історії Південно-Західного фронту
<u>Помаранчева хвиля</u>	http://www.orange-wave.narod.ru/	Присвячено історії Помаранчевої революції в Україні в листопаді-грудні 2004 р. Переважно фотоматеріали
<u>Брама - історія України</u>	http://brama.com/ukraine/history/index.html	Хронологічні синхронні таблиці, англ.
<u>Бабин Яр - пам'ять та безпам'ятність</u>	http://babiyar-diskus.narod.ru/	Наукові та публіцистичні роботи. Документи. Топографія
<u>Крим та кримські татари</u>	http://kirimtatar.com/	Кілька статей та документів, присвячених історії криму та кримських татар у XX ст.
<u>Про українську історію: "Віталісва територія"</u>	http://vittop10.g2gm.com/ukrainian/ukrainian.html	Кілька книжок з історії України: Пол Роберт Магоці Історія України; Ендрю Уилсон Українці. Нація яку не очікували; Баран В.Д., Козак Д.Н., Терпиловський Р.В. Походження Слов'ян та ін; хронологія; посилання
<u>Курган</u>	http://kurgan.kiev.ua/	Присвячено історії додержавній історії України-Русі
<u>Українська геральдика</u>	http://heraldry.com.ua	Історія геральдики. Герби, печатки, поштові марки від середньовіччя до сьогодення
<u>InfoUkes - історія України</u>	http://infoukes.com/history/	Короткий огляд історії України, англ.
<u>Уроки історії: Голодомор 1932-33 гг.</u>	http://golodomor.org.ua/	Створений за підтримки Міжнародного фонду „Україна 3000”. Добірка матеріалів про Голодомор 1932 - 1933 років в Україні - статті, документи та фотоархів. Свідчення. Музеї.

		Пам'ятники. Посилання.
<u>Голод в Україні</u>	http://historywiz.com/ukrainefamine.htm	Мультимедійний посібник "Голод в Україні: геноцид". Фото. Англ. мова.
<u>Нариси історії України</u>	http://history.franko.lviv.ua/	Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст.; Грицак Я. Формування модерної української нації XIX-XX ст.; Довідник з історії України. В 3 т. (в форматі PDF).
<u>ОУН-УПА: легенда спротиву</u>	http://oun-upa.org.ua/ http://oun-upa.onestop.net/	Основна література з історії ОУН-УПА: монографії та статті, джерела, фотоматеріали та ін.
<u>Літопис УПА: хроніка УПА</u>	http://infoukes.com/upa/	Он-лайн версія публікації "Літопис УПА", англ.
<u>Літопис УПА OnLine</u>	http://litopysupa.com	Он-лайн версія публікації "Літопис УПА", англ.
<u>Степан Бандера</u>	http://stepanbandera.org/	Степан Бандера життєпис, книги, статті самого С. Бандери та про нього
<u>The UPA - Ukrainian Insurgent Army</u>	http://tim.net.ua/upa/ http://tern.ukrpack.net/upa/	Основна інформація про історію ОУН-УПА. Документи, фотографії
<u>Пісні ОУН-УПА</u>	http://poetyka.uazone.net/upa/	Тексти пісень ОУН-УПА
<u>Роман Шухевич - безсмертний командир</u>	http://ukemonde.com/shuchevych/	Присвячено фільму про Р. Шухевича "Непереможений". Інформація про Р. Шухевича, фотографії, посилання.
<u>Радикальний український націоналізм</u>	http://run.org.ua/	Статті з історії українського націоналізму
<u>Львівське товариство "Пошук"</u>	http://poshuk-lviv.org.ua/	Жертви репресій і війни: списки, свідчення, статті, книги, документи. Висвітлення збройних конфліктів в Західній Україні в 1940-х рр. та ін.
<u>Віртуальний музей ГУЛАГ(у)</u>	http://www.gulag-museum.org.ua/	Фотоматеріали з історії ГУЛАГ(у). На 14.01.2006 на сайті представлено 320 експонатів (1058 зображень)

<u>Українське військо у XX- XXI сторіччі</u>	http://vijsko.freespaces.com/	Огляд історії Української армії від 1914 р. до сьогодення. Є електронні версії книжок чи статей на військові та військово-політичні теми: В.Ф. Верстюк; О.В. Тимошук; О. Кучерук та ін.
<u>Історія Служби Безпеки України</u>	http://sbu.gov.ua/history	Історія СБУ. Електронні версії "З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ". Огляд літератури про історію СБУ.
<u>Нестор Махно</u>	http://mahno.ru/	Велике зібрання книг, статей та документів про Н. Махна
<u>Науково- популярний журнал "Воєнна історія"</u>	http://warhistory.ukrlife.org/	Он-line журнал "Воєнна історія"
<u>Конквест Роберт, Жнива скорботи: Радянська колективізація і голодомор</u>	http://zhnyva33.narod.ru/	Web-версія книги Роберта Конквеста "Жнива скорботи", (1993). Йдеться про жакливу соціальну катастрофу XX століття — колективізацію та голодомор 1929-1933 рр.
<u>Єдина Русь</u>	http://www.edrus.org/ http://ua.mrezha.ru/	Збірка наукових та науково-популярних книжок з історії України. Переважно дореволюційні та діаспорні автори: М. Ульянов, М. Максимович, Л. Соколов та ін.
<u>Генеалогія в Україні</u>	http://www.genealogy.zp.ua/	Родословні таблиці основних руських князів X-XIII ст.; адреси архівів України; Хто і де займається генеалогією
<u>Сайт історії Києва</u>	http://www.oldkyiv.org.ua	Статті, фото, карти, архітектори Києва
<u>Русифікація</u>	http://www.rusyfikacia.narod.ru/	Документи - переважно законодавчі акти, що висвітлюють русифікаторську політику та статті з мовного питання
<u>Сайт товариства "Меморіал"</u>	http://memorial.kiev.ua/	Книги, статті, документи, що висвітлюють репресивну політику радянського уряду (голодомори, війна, репресії)

ДОДАТКИ

Додаток 1

ВИМОГИ ДО ЗВІТУ

ЗРАЗОК ТИТУЛЬНОЇ СТОРІНКИ ЗВІТУ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А.С. МАКАРЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ

ЗВІТ

СТУДЕНТА ІV КУРСУ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ІСТОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ
МАКАРЕНКА АНТОНА ВІКТОРОВИЧА
ПРО ПРОХОДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ
В СУМСЬКІЙ ЗОШ І-ІІІ СТУПЕНІВ № 13
СУМСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ
в період з _____ по _____ 20____ р.

Схема звіту студента-практиканта

Звіт

Студента _____ курсу _____ ННІ історії та філософії
Спеціальності (шифр, назва) _____

_____ (прізвище, ім'я та по батькові)

про проходження практики в _____
_____ (назва навчального закладу)

_____ (місцезнаходження закладу)

Груповий методист _____

Керівник практики _____

від кафедри педагогіки _____

Керівник практики _____

від кафедри психології _____

I. Навчальна робота

1. Загальні відомості про місце і час проходження практики.

2. Відвідування уроків:

а) з спеціальності;

б) з інших предметів.

3. Проведення уроків самим студентом:

а) кількість проведених уроків, їх критична оцінка:

- чи вдалось провести уроки всіх основних типів (якщо ні, вказати причину);

- труднощі, які були при плануванні, у підготовці та в процесі проведення уроку або частини його, як їх подолали;

б) засоби, що використовувались для активізації розумової діяльності учнів на уроці;

в) які навчальні посібники виготовив, оцінка їх та роль на уроці.

4. Перевірка зошитів, письмових робіт, щоденників учнів.

5. Робота з невідстаючими учнями, її результати.

6. Індивідуальна та диференційована робота з учнями, її результати.

7. Позакласна робота з спеціальності, її зміст (тематика та форми проведення заходів, їх кількість, ознайомлення з роботою гуртка, проведення факультативних занять в школі та ін.).

8. Виготовлення наочності.

9. Труднощі у виконанні завдань педпрактики з навчальної роботи, шляхи їх подолання.

10. Оволодіння вміннями та навичками проведення навчальної роботи.

11. Загальні висновки про навчальну роботу.

II. Виховна робота.

1. Клас, за яким прикріплений студент. Прізвище, ім'я, по батькові класного керівника.

2. Спостереження за роботою класного керівника, відвідування проведених ним виховних заходів (загальні враження).

3. Відвідування позакласних виховних заходів, проведених іншими студентами (кількість, короткий аналіз).

4. Зміст роботи, проведеної студентом як помічником класного керівника (як класним керівником):

а) вивчення колективу класу та окремих учнів;

б) організація колективних позакласних заходів, тема залікового виховного заходу;

в) керівництво суспільно-корисною працею учнів;

г) індивідуальна робота з учнями;

д) робота з батьками учнів.

5. Труднощі у підготовці та проведенні виховних заходів.

6. Ознайомлення із системою виховної роботи школи.

7. Оволодіння вміннями та навичками організації і проведення виховної роботи.

8. Загальні висновки про виховну роботу.

III. Методична робота.

1. Бесіди з директором школи, його заступниками, класним керівником та вчителями (вказати теми бесід).

2. Участь у роботі педагогічних рад, методичних секцій та об'єднань.
3. Ознайомлення з документацією та планами роботи школи (вказати конкретно).
4. Вивчення досвіду роботи кращих учителів.
5. Ознайомлення з психолого-педагогічною та методичною літературою під час практики.

IV. Науково-дослідницька робота.

1. Тема науково-дослідницької роботи; вивчена література з теми; опис спостережень (експериментів, анкетувань) за темою дослідження.
2. Теми виступів на методичних семінарах.
3. Банк педагогічного досвіду.

VI. Профорієнтаційна робота.

1. Проведення бесід, зустрічей профорієнтаційного спрямування.

V. Висновки.

1. Що дала педпрактика студенту.
2. Позитивне в організації та проведенні практики.
3. Виявленні недоліки (конкретно які), шляхи їх подолання (пропозиції).
4. Пропозиції щодо підготовки, організації і проведення практики.

Дата

Підпис студента-практиканта

Примітка: звіт підписується і оцінюється керівником від бази практики і разом з іншими документами подається на перевірку керівнику практики від університету.

АТЕСТАЦІЙНИЙ ЛИСТ

З педагогічної практики студента _____ групи ННІ історії та філософії
 _____ (П.І.П.)

Проходив(ла) педагогічну практику в класах _____
 школи № _____ міста (села) _____
 _____ району, _____ області.

Прізвище, ім'я, по батькові	Максимальна кількість балів	Бали	Підпис	Коментар
Учитель історії <i>(навчальна та позакласна робота(профорієнтаційна) з історії)</i>	<i>(від 1-25 балів)</i>			
(П.І.П.)				
Класний керівник <i>(педагогічна робота в школі)</i>	<i>(від 1-15 балів)</i>			
(П.І.П.)				
Методист з історії <i>(навчальна та позакласна робота (профорієнтаційна) з історії)</i>	<i>(від 1-25 балів)</i>			
(П.І.П.)				
Методист із психології <i>(психологічна робота в школі)</i>	<i>(від 1-10 балів)</i>			
(П.І.П.)				
Методист із педагогіки <i>(педагогічна робота в школі)</i>	<i>(від 1-15 балів)</i>			
(П.І.П.)				
Відповідальний методист з історії в школі <i>(Участь у підсумковій конференції, оформлення звітної документації)</i>	<i>(від 1-10 балів)</i>			
(П.І.П.)				
Підсумкова оцінка Відповідальний методист з історії	<i>(від 1-100 балів)</i>			

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А.С. МАКАРЕНКА**

ЩОДЕННИК ПРАКТИКИ

_____ (вид і назва практики)
студента _____
_____ (прізвище, ім'я, по батькові)
Інститут, факультет _____
Кафедра _____
освітній рівень _____
напрямок підготовки _____
_____ курс, група _____

Сторінка 2

Студент _____
_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

прибув на підприємство, організацію, установу

Печатка
підприємства, організації, установи „___” _____ 20__ року

(підпис) _____ (посада, прізвище та ініціали відповідальної особи)

Вибув з підприємства, організації, установи

Печатка
Підприємства, організації, установи “___” _____ 20__ року

(підпис) _____ (посада, прізвище та ініціали відповідальної особи)

Календарний графік проходження практики

[illegible]

Керівники практики:

від вищого навчального закладу

_____ (підпис)
(прізвище та ініціали)

від підприємства, організації, установи

(прізвище та ініціали)

Робочі записи під час практики

Відгук і оцінка роботи студента на практиці

(назва підприємства, організації, установи)

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Керівник практики від підприємства, організації, установи

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Печатка

« _____ » 20__ року

Відгук осіб, які перевіряли проходження практики

Висновок керівника практики від вищого навчального закладу про проходження практики

This image shows a blank sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Дата складання заліку „_____” _____20____року

Оцінка:

за національною шкалою _____

(літерами)

кількість балів _____

(цифрами і літерами)

за шкалою ECTS _____

Керівник практики від вищого навчального закладу

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Примітки:

Форму призначено для визначення завдань на практику, проведення поточних записів набутих вмінь при виконанні роботи, оцінки результатів практики. Заповнюється студентом особисто, крім розділів відгуку про роботу студента на практиці.

Заповнюється студентом особисто, крім розділів відгуку про роботу студента на практиці. Формат бланка А5 (148×210 мм), брошура 8 сторінок разом з обкладинкою.

КОНСПЕКТ УРОКУ**Схема розгорнутого плану одного з типів уроків**

I. План уроку, проведеного студентом _____ курсу _____ НН інституту історії та філософії, _____ прізвище в класі школи _____ на тему _____

II. Мета уроку (загальноосвітня, розвиваюча, виховна) і характер матеріалу.

III. Хід уроку:

- вступна частина (перевірка присутності учнів у класі, запис у журнал відсутніх, перевірка домашнього завдання, перевірка готовності класу до роботи і т.д.)
- перевірка знань учнів: формування питань, прийомів і методів опитування
- подача нового матеріалу: налагоджування зв'язку нового матеріалу з попереднім, окремі підрозділи матеріалу, прийоми і методи подачі нового матеріалу
- завдання додому: вказати літературу, характер роботи, матеріал для повторення, задачі, графічні і практичні роботи і т.д.
- закріплення нового матеріалу на уроці: питання для закріплення, методи і прийоми роботи
- обладнання уроку

Згідно з розгорнутим планом студенти складають конспект уроку.

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ КОНСПЕКТУ УРОКУ З ІСТОРІЇ

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Викладач кафедри _____

_____ (підпис)

_____ (дата)

КОНСПЕКТ УРОКУ

з історії України (всесвітньої історії), розроблений студентом _____ курсу

_____ факультету _____ (П.І. по Б.)

для проведення в _____ класі _____ школи.

ТЕМА уроку: _____

МЕТА уроку: освітня: _____

виховна: _____

розвиваюча: _____

Методи і прийоми роботи: _____

Тип уроку: _____

Обладнання: _____

Література: _____

Хід уроку:

1. Організація класу.

УРОК ЗАСВОЄННЯ ЗНАНЬ.

1. Актуалізація.
2. Мотивація.
3. Тема, мета, завдання.
4. Первинне сприйняття і усвідомлення.
5. Осмислення.
6. Узагальнення і систематизація.
7. Підсумки.
8. Домашнє завдання.

УРОК ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ

1. Актуалізація.
2. Мотивація.
3. Тема, мета, завдання.

4. Введення прийому.
5. Відпрацювання прийому у знайомій ситуації:
 - а) в колективній роботі;
 - б) в самостійній роботі;
6. Відпрацювання прийому у змінній ситуації.
7. Відпрацювання прийому у новій ситуації.
8. Перевірка та оцінка роботи.
9. Домашнє завдання.

УРОК ЗАСТОСУВАННЯ ЗНАНЬ, НАВИЧОК І ВМІНЬ

1. Актуалізація.
2. Мотивація.
3. Тема, мета, завдання.
4. Засвоєння нових знань, умінь.
5. Формування елементарних навичок і вмінь, застосування їх у стандартних умовах.
6. Творче застосування в умовах, які постійно змінюються.
7. Підсумки.
8. Домашнє завдання.

УРОК УЗАГАЛЬНЕННЯ І СИСТЕМАТИЗАЦІЇ

1. Актуалізація.
2. Мотивація.
3. Тема, мета, завдання.
4. Узагальнення окремих фактів, явищ, подій.
5. Повторення і узагальнення понять і засвоєння відповідної їм системи знань.
6. Повторення і систематизація основних теоретичних положень.
7. Підсумки.
8. Домашнє завдання.

УРОК КОНТРОЛЮ І КОРЕКЦІЇ

1. Актуалізація.
2. Мотивація.
3. Тема, мета, завдання.
4. Перевірка знань і вмінь.
5. Перевірка глибини осмислення і ступені узагальнення знань.
6. Застосування знань в старих умовах.
7. Застосування знань в нових умовах.
8. Перевірка виконання завдань.
9. Підсумки.
10. Домашнє завдання.

КОМБІНОВАНИЙ УРОК (приклад)

1. Актуалізація.
2. Мотивація.
3. Тема, мета, завдання.
4. Вивчення нового матеріалу, його сприйняття, усвідомлення і осмислення.
5. Первинне застосування нових знань.
6. Засвоєння вмінь і навичок в готовому вигляді.
7. Засвоєння вмінь і навичок в нестандартних умовах.
8. Самостійна робота і її перевірка.
9. Підсумки.
10. Домашнє завдання.

КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

(зразок)

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

7-й клас

№ з/п	Дата проведення уроку	Тема, зміст уроку	Примітки
Вступ (спільно з історією Середніх віків) (1 год.)			
1.		Ознайомлення учнів із завданнями і структурою курсу. Що і як вивчає історія Середніх віків. Хронологічні межі та періодизація Середньовіччя. Середньовічна Україна.	
Тема 1. ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК КИЇВСЬКОЇ РУСІ (6 год.)			
2.		Східнослов'янські племена – предки українців – напередодні утворення держави. Слов'яни під час Великого переселення народів. Розселення племінних союзів східних слов'ян VIII – IX ст. на території сучасної України. Сусіди східнослов'янських племен. Етнічні й державотворчі процеси в період утворення Київської держави.	
3.		Київська Русь за перших князів. Походження назви «Русь». Князювання Аскольда. Правління Олега. Князь Ігор. Походи проти Візантії.	
4.		Київська Русь за князювання Ольги і Святослава. Княгиня Ольга, її реформи. Прихід Святослава до влади. Похід проти Хозарського каганату. Балканські походи.	
5.		Суспільний устрій Київської держави у IX – X ст. Склад та заняття населення. Життя людей у селі. Міста і міське життя.	
6.		<i>Узагальнення.</i>	
7.		<i>Контрольне оцінювання з теми «Виникнення та розвиток Київської Русі».</i>	
Тема 2. КИЇВСЬКА ДЕРЖАВА НАПРИКІНЦІ X – У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XI ст. (6 год.)			
8.		Київська Русь за часів князя Володимира Великого. Початок правління князя Володимира. Територіальне зростання Київської держави. Запровадження християнства як державної релігії. Внутрішня і зовнішня політика Володимира.	
9.		Київська Русь за часів правління князя Ярослава Мудрого. Міжусобна боротьба між синами Володимира Великого. Утвердження Ярослава в Києві. Розбудова Києва. «Руська правда». Церковне та культурно-освітнє життя. Відносини з іншими державами.	
10.		Політичний, соціальний устрій та господарське життя Київської Русі. Політичний устрій. Основні верстви населення. Розвиток землеволодіння. Залежність селян і повинності. Розвиток сільського господарства, ремесел, торгівлі. Міста. Гроші.	

СХЕМИ АНАЛІЗУ УРОКУ

ОРІЄНТОВНА СХЕМА КОМПЛЕКСНОГО АНАЛІЗУ УРОКУ ІСТОРІЇ

1. Планування навчально-виховних цілей на основі програм та їхньої конкретизації за результатами консиліуму:
 - освітні завдання уроку;
 - виховні завдання;
 - завдання розвитку інтелекту, волі, емоцій, інтересів;
 - взаємозв'язок дидактичних, виховних цілей розвитку на різних етапах навчання.
2. Оцінювання оптимізації змісту. Виділення основного, суттєвого. Виділення об'єкта міцного засвоєння. Повноцінність змісту уроку на різних етапах.
3. Вибір та застосування різних джерел повідомлення учнями нових знань.
4. Оптимальне поєднання різних методів навчання під час уроку. Обґрунтованість вибору.
5. Використання різних прийомів роботи.
6. Виховання інтересу до навчання.
7. Культура роботи вчителя та учнів.
8. Контроль за засвоєнням знань, умінь, навичок (форми контролю, відповідність оцінювання рівня знань).
9. Характер домашнього завдання, його диференційованість.
10. Оцінювання самоаналізу та самоконтролю навчальної діяльності.

СХЕМА АНАЛІЗУ УРОКУ З ІСТОРІЇ

1. Науковий рівень уроку. Відповідність його змісту сучасному розвитку науки, програмі, підручнику; доцільність доповнення вчителя, зв'язок із життям.
2. Здійснення педагогічного задуму уроку. Мета, завдання і тип уроку, його місце в системі навчання. Широта педагогічного задуму (знання, виховання, розвиток). Структура уроку та її відповідність задуму (актуалізація і корекція опорних знань учнів, мотивація навчальної діяльності, усвідомлення і осмислення матеріалу). Джерела, на основі яких вивчається подія. Дидактичне обладнання і його реалізація. Уміння вчителя групувати навчальний матеріал навколо основного, провідних положень. Ідея опори. Створення системи знань, використання міжкурсових і міжпредметних зв'язків.
- Педагогіка співробітництва. Пізнавальна діяльність учнів на уроці і керівництво нею (висока, середня, низька). Використання різноманітних видів самостійної роботи учнів, індивідуалізація навчання.
- Створення емоційної, творчої атмосфери на уроці. Ступінь інтересу. Узагальнення знань. Домашнє завдання (інструктаж, перевантаження, час).
- Мова вчителя (темп, правильність, виразність, гучність). Помилки щодо змісту і методики проведення уроку. Результативність уроку (досягнення освітньої, виховної і розвиваючої мети).
3. Загальні висновки про урок. Рівень уроку (високий, середній, низький). Пропозиції.

ОРІЄНТОВНІ СХЕМИ АНАЛІЗУ УРОКІВ ІСТОРІЇ
ВІДПОВІДНО ДО ПОСТАВЛЕНОЇ МЕТИ**I. Мета: планування навчально-виховних завдань уроку та оцінювання їхньої оптимальності**

1. Повнота, комплексність, різноманітність завдань уроку.
2. Урахування особливостей учнів класу під час планування задач.
3. Навчальні, виховні, розвиваючі завдання.
4. Наявність диференційованих завдань.
5. Правильність виділення серед системи завдань основних, найбільш суттєвих за цих умов.

II. Мета: оцінювання оптимальності змісту уроку

1. Відповідність змісту уроку вимогам програм.
2. Вибір найбільш раціональної логіки розкриття матеріалу.
3. Науковість, систематичність, доступність викладу матеріалу, повнота розкриття теми.

4. Виховна спрямованість уроку.
5. Трудова, політехнічна спрямованість уроку.
6. Оцінювання змісту матеріалу з точки зору його розвиваючого впливу (розвиток пізнавальних інтересів, емоцій, раціональних прийомів мислення, загальнонавчальних навичок та вмінь, волі, наполегливості).
7. Здійснення міжпредметних зв'язків.
8. Уміння вчителя виділяти у змісті матеріалу основні ідеї та думки, концентрувати увагу на провідних принципах, фактах, законах.
9. Помилки під час підбору змісту уроку.

III. Мета: оцінювання оптимальності вибору методів, прийомів та засобів навчання

1. Відповідність методів загальній спрямованості навчання, дидактичній меті, змісту матеріалу, віку учнів, специфіці предмета.
2. Методи вивчення нового матеріалу.
3. Методи формування вмінь та навичок.
4. Методи стимулювання та мотивації.
5. Методи контролю та самоконтролю.
6. Оптимальність поєднання різних методів, обґрунтованість методів.
7. Використання наочних посібників, дидактичних матеріалів, технічних засобів.
8. Методика організації самостійних робіт.
9. Використання переваг кабінетної системи.

IV. Мета: перевірка, оцінювання знань, умінь, навичок

1. Місце контролю в системі уроку.
2. Методи контролю, доцільність їхнього застосування.
3. Методика перевірки домашніх завдань.
4. Розвиток в учнів навичок самоаналізу та самоконтролю (взаємна перевірка, рецензування, запитання тим, хто відповідає).
5. Кількість опитаних учнів.
6. Виховний бік перевірки.
7. Урахування індивідуальних особливостей під час перевірки.
8. Способи активізації учнів під час перевірки.
9. Кількість оцінок, їхня об'єктивність, аргументація.
10. Зміст та характер запитань, завдань (відтворюючі, проблемні, спрямовані на встановлення причинно-наслідкових зв'язків та ін.).
11. Оцінювання рівня якості знань, умінь, навичок (повнота, усвідомленість, міцність, глибина, наявність системи у відповідях).

V. Мета: як формуються загальнонавчальні вміння та навички на уроці

1. Які завдання формування загальнонавчальних навичок були помічені?
2. Які види діяльності в зв'язку з цим були обрані і чому?
3. Які завдання і вправи пропонувалися для формування загальнонавчальних умінь та навичок?
4. Які методи роботи були обрані і чому?
5. Які загальнонавчальні вміння та навички формувалися і який рівень їхньої сформованості?
6. Які труднощі мали вчитель та учні під час розв'язання цих завдань?
7. Як здійснюються формування навичок, планування навчальної роботи (планування відповідей, творів, доведень)?
8. Як формується вміння виділяти основне в матеріалі (вчитель концентрує на ньому увагу, виділяє суттєві ознаки, записує основні думки, підкреслює їх інтонацією, аналізує логіку відповідей учнів)?

VI. Мета: вивчення способів активізації пізнавальної діяльності

1. Активізація пізнавальної діяльності на різних етапах уроку.
2. Прийоми активізації у разі застосування різних методів навчання.
3. Використання проблемного навчання, індивідуального та диференційованого підходів із метою активізації пізнавальної діяльності.
4. Види активності (зовнішня, пізнавальна).
5. Моменти найбільшої активності учнів, її причини.
6. Результативність активізації в якісному та кількісному відношеннях.

VII. Мета: вивчення характеру взаємовідносин учителя й учнів

1. Організація роботи учнів на різних етапах уроку.
2. Вміння вчителя володіти класом, активізувати діяльність учнів, організувати самостійну роботу.

3. Індивідуальний підхід до учнів.
4. Рівень педагогічних вимог до учнів, до їхніх відповідей, до розвитку мови та мислення.
5. Характер постановки запитань учням.
6. Реакції на помилки учнів.
7. Репліки під час оцінювання учнів, аргументація оцінок.
8. Характер і тон дисциплінарних зауважень.
9. Загальна емоційна та інтелектуальна атмосфера на уроці.
10. Дотримання норм педагогічної етики. Культура спілкування.
11. Стиль і темп роботи вчителя, їх вплив на діяльність учнів (енергійність, рішучість, млявість, байдужість та ін.).
12. Стимулювання успіхів учнів, арсенал стимулів.
13. Мовна взаємодія на уроці (культура мови, логічність, емоційність).

VIII. Мета: реалізація принципів навчання на уроці

1. Реалізація основних дидактичних принципів у змісті та методах навчання.
2. Реалізація принципів навчання на різних етапах уроку.
3. Показ реалізації одного з принципів навчання на уроці:
 - науковості;
 - наочності;
 - активності та самостійності;
 - відповідності навчання реальним можливостям учнів та вчителя;
 - усвідомленості.
4. Які засоби, методи та прийоми були використані для реалізації принципу усвідомленості:
 - чи була використана наочність;
 - чи враховувалися вікові та індивідуальні особливості;
 - які пізнавальні завдання розв'язувалися;
 - чи була організована самостійна пізнавальна робота;
 - чи перевірені розуміння домашнього завдання, ступінь осмислення нового матеріалу;
 - які прийоми використані для перевірки усвідомлення нового (доведення, порівняння, постановка проблемних питань).
5. Чи можна говорити про єдність та взаємозв'язок принципів навчання на уроці.

IX. Мета: організація пізнавальної діяльності на уроці

Організація сприйняття на уроці:

- підготовка до сприйняття;
- створення умов для успішного сприйняття матеріалу;
- види сприйняття (безпосереднє, опосередковане).
- які нові уявлення були сформовані, наскільки вони правильні, повні;
- управління сприйняттям з боку вчителя.

Формування понять на уроці:

- якими знаннями оперують всі учні класу;
- виділіть у структурі знань наукові факти, поняття, закони, теорії;
- як учитель формував нові поняття, теоретичні узагальнення, висновки (використовував аналіз, синтез, порівняння);
- який рівень сформованих понять;
- чи були наявними всі етапи формування понять.

Організація запам'ятовування:

- встановлення зв'язку нового з раніше вивченим;
- концентрація уваги на основному;
- організація повторення основних правил, законів, виведених на уроці, організація закріплення.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ УРОКУ ІСТОРІЇ

1. Загальна психологічна спрямованість уроку:

- мотивація діяльності вчителя й учнів на уроці (за обов'язком, за інтересом, за традицією спільної діяльності...);
- інтерес учителя й учня до уроку (до змісту, методів і форм).

2. Реалізація ідей розвиваючого навчання:

- як здійснювалась робота щодо формування активності, самостійності й творчості;
- які засоби використовував учитель для постійного переходу від навчання до самонавчання.

3. Організація пізнавальної діяльності на уроці:

- чи були установки на сприймання, запам'ятовування і роздуми (що сприйняти, що завчити, що обговорити);
- як учитель домагався цілісного й свідомого, осмисленого сприйняття навчального матеріалу (поставив мету, спрямував усвідомленість в одне русло, застосував цілісний підхід, наочність, образність тощо); як організував увагу (як спрямовував, як переключав, що робив під час відволікання, як домагався стійкості);
- як розвивав пам'ять дітей (які види діяльності організовував, як націлював на запам'ятовування, збереження і відтворення, як добирав інформацію для запам'ятовування, скільки і як повторював, як перевіряв);
- як розвивав мислення учнів, використовуючи порівняння, зіставлення, аналіз, синтез, класифікацію, систематизацію, генералізацію;
- як працював із поняттями, аргументами;
- як розвивав творчу уяву.

4. Формування вмінь і навичок дітей:

- як формував загальнонавчальні вміння й навички;
- як вироблялися спеціальні вміння й навички;
- які практикував види вправ і як вони сприяли тренуванню умінь і навичок; яку роль відіграють інструкції, алгоритми, зразки під час формування вмінь і навичок;
- чи раціонально використав час для формування вмінь і навичок.

5. Розвиток емоційно-вольової сфери учнів:

- які емоції дітей переважають на уроці;
- які засоби корекції емоцій використав учитель на уроці;
- чи враховує педагог на уроці індивідуальні особливості й стан дитини
- що робить для активізації вольової сфери у дітей;
- чи помічає учнів з агресивним і депресивним станом.

6. Психологічна саморегуляція вчителя на уроці:

- яке творче самопочуття вчителя на уроці;
- який контакт з учнями;
- як реагує вчитель на аналіз уроку.

АНАЛІЗ УРОКУ ІСТОРІЇ З ПОЗИЦІЙ ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ

1. Мета (щодо оволодіння вміннями).
2. Структура (співвідношення частин).
3. Інструктування (орієнтовна основа дій).
4. Постановка мети.
5. Пояснення теоретичного блоку.
6. Перевірка готовності.
7. Практична робота.
8. Організація початку і кінця.
9. Диференційований та індивідуальний підходи.
10. Самостійність.
11. Поточний контроль і самоконтроль.
12. Робоче місце.
13. Підготовка результатів.
14. Аналіз результатів.
15. Ступінь виконання роботи.
16. Підсумковий контроль (аналіз роботи).
17. Дотримання нормативних умов.
18. Узагальнення, підбиття підсумків.

АНАЛІЗ УРОКУ ІСТОРІЇ З ПОЗИЦІЙ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Розвивальна мета.

Методи і прийоми.

Проблемні, дослідницькі, творчі, діалогічні, колективні, ігрові.

Формування знань, умінь, навичок.

Поняття, змістове узагальнення, робота зони найближчого розвитку, від абстрактного до конкретного, укрупнення дидактичних одиниць, підвищений темп, орієнтовна основа дій.

Формування способів розумових дій.

Доцільна навчальна діяльність, узагальнення, класифікація, судження, висновки, аналіз, синтез, формування самоорганізаційних механізмів особистості, творчість, пізнавальна мотивація, воляова мотивація, самонавчання, самоствердження (Я-концепція), саморегуляція.

Принцип обліку індивідуальних особливостей.

Індивідуальний підхід.

Рівнева диференціація.

Інші якості особистості.

АНАЛІЗ ВИХОВНИХ АСПЕКТІВ УРОКУ ІСТОРІЇ

Світоглядний напрямок

Особистість учителя (приклад), оптимізм, стосунки з людьми, ставлення до речей, до довкілля.

Навчальна праця на уроці.

Робоче місце, планування, активність, самостійність, повага до істини, старанність.

Виховання дисципліни.

Виховання учнів, дотримання порядку, відповідальність, уміння слухати, вимоги на уроці, тактовність, аргументованість. Вимоги, які ґрунтуються на: довірі, успіхові, інтересах.

Особистий підхід на уроці.

Педагогічна любов, розуміння дітей, допомога дітей, оцінювання дітей.

СХЕМА АСПЕКТНОГО АНАЛІЗУ УРОКУ ІСТОРІЇ

Дата

Клас

Предмет

Тип уроку

Тип питання	Ключові слова
Знання	Назвіть..., якого року, де відбувалось.... яке граматичне явище
Розуміння	Завершіть фразу..., про що ви дізнались, чому..., поясніть взаємозв'язок, розкажіть своїми словами...
Застосування	Поясніть випадки використання цього часу, яке правило дає змогу пояснити явище, перевірте варіант, перевірте висновки...
Аналіз	Яка структура..., класифікуйте, що є наслідком..., порівняйте, проаналізуйте причини...
Синтез	Знайдіть правильний варіант, запропонуйте алгоритм..., які можливі пояснення, систематизуйте...
Оцінювання	Оцініть логіку..., опишіть перевагу, виділіть критерії, чи відповідає..., що ви думаєте про...

САМОАНАЛІЗ УРОКУ ІСТОРІЇ

ПАМ'ЯТКА САМОАНАЛІЗУ УРОКУ ІСТОРІЇ СТУДЕНТОМ-ПРАКТИКАНТОМ

1. Що використали при підготовці до уроку (методичну, дидактичну літературу, наукові джерела, періодику...)?
2. Яку роль відводите даному уроку в системі уроків теми (як даний урок пов'язаний з попереднім і наступним)?
3. Як визначили мету і завдання уроку? Чим керувалися при цьому?
4. Виходячи з чого вибирали тип уроку і розробили його структуру?
5. Поясніть вибір методів і прийомів навчання. Чи виправдали вони себе, чи вдалося реалізувати поставлені завдання?
6. Як планували діяльність учнів на уроці? Які види діяльності для формування загально-навчальних і предметних умінь та навичок ви застосовували?
7. Які труднощі виникли у всього класу і в окремих учнів? Як учні їх подолали?
8. Які наочні посібники і ТЗН застосовували, в чому їх психолого-педагогічна цінність?
9. Які з поставлених завдань не вдалося реалізувати і, на ваш погляд, чому? Які вбачаєте шляхи усунення недоліків?
10. Оцініть проведений урок. Оцінку обґрунтуйте.

ОРІЄНТОВНА СХЕМА САМОАНАЛІЗУ УРОКУ

1. Чи відповідає мій урок програмі?
2. Чи правильно мною були визначені і розв'язані на уроці навчальні, виховні і розвиваючі завдання?
3. Чи оптимально було визначено зміст уроку, чи відповідає він завданням?
4. Що було основним, найсуттєвішим на уроці? Чи зумів я акцентувати увагу учнів на його вивченні?
5. Чи вдало визначена структура уроку? Чи була організована на уроці робота із формування основних умінь, навичок, інтересів учнів? Як здійснювались внутріпредметний і міжпредметний зв'язки?
6. Які методи і засоби навчання були використані на уроці? Чи були вдалими вибір і поєднання?
7. Які форми навчання (масові, групові, індивідуальні) домінували на уроці? Чи були вдалими їх вибір і поєднання?
8. Чи об'єктивно і відповідно до норм оцінені мною знання учнів?
9. Чи правильно здійснювався на уроці інструктаж, визначалися обсяг і складність домашнього завдання? Чи було воно диференційованим?
10. Що було зайвим у моїй діяльності і в діях учнів?

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ВЧИТЕЛЮ ЩОДО САМОАНАЛІЗУ УРОКУ

Урок сьогодні надійно посів місце основної організаційної форми навчання, де реалізуються його глобальні мета, цілі й завдання – всебічного розвитку особистості, формування її інтелектуальних можливостей, здійснення виховання.

Урок можна вважати ефективним, якщо на ньому забезпечується оптимальний зв'язок усього комплексу навчально-виховних цілей, якщо увага і мислення учнів концентруються на основних, провідних ідеях і поняттях теми, що вивчається, пробуджуються і розвиваються навчальні процеси, формуються потреби учнів у знаннях.

Усі ці вимоги до сучасного уроку мотивовані науковою сучасною педагогікою. Але всі вони здійснені без творчого ставлення вчителя до організації навчання, без його майстерності. Майстерність учителя багато в чому залежить від уміння аналізувати свої та чужі помилки.

Аналізувати урок потрібно під кутом зору певної педагогічної концепції.

З точки зору оптимізації навчально-виховного процесу можна здійснювати самоаналіз за такою схемою:

1. Які види змісту освіти передбачені навчальним планом уроку?
2. Чи відповідали методи і прийоми навчання видам змісту і навчальному матеріалу?
3. Рівні знань учнів перед уроком.
4. Якого рівня знань досягнуто в результаті уроку?

5. Ступінь усвідомлення знань учнями.
6. Доцільність використання наочності і технічних засобів навчання.
7. Чи був на уроці необхідний емоційний клімат.
8. Чи була на уроці внутрішня логічна єдність.
9. Як реалізована виховна мета уроку.

Примітка:

Зміст освіти складається з:

- наукових знань (факти, закони, теорії);
- прикладних знань;
- оцінювальних і методичних знань;
- логічних, історичних, філософських знань.

Рівні засвоєння знань:

1. Рівень усвідомленого сприймання і запам'ятовування. Він проявляється у відтворенні засвоєного.

2. Рівень застосування знань і вмінь за засвоєним зразком, тобто у знайомій ситуації.

3. Рівень застосування знань і вмінь у новій ситуації. Тобто їх творче застосування.

Необхідно прагнути того, щоб учні досягли засвоєння основних знань і вмінь на третьому, тобто творчому рівні.

Учителям слід пам'ятати, що методи навчання не можуть бути поганими чи хорошими, сучасними чи застарілими, вони можуть лише відповідати тим цілям, для досягнення яких вони застосовувалися.

Додаток 8

ПОЗАКЛАСНИЙ ЗАХІД

СХЕМА

МЕТОДИЧНОЇ РОЗРОБКИ ПОЗАКЛАСНОГО ВИХОВНОГО ЗАХОДУ

Титульна сторінка

«Затверджую:»

Керівник практики від кафедри педагогіки: _____

класний керівник: _____

«___» _____ 200_ року

Тема виховного заходу _____

Конспект виховного заходу, розроблений студентом _____ курсу

ННІ історії та філософії

_____ (прізвище, ім'я, по-батькові) для проведення в ____ класі

_____ школи "_____" _____ 200_ року

I. Загальна характеристика виховного заходу

1. Виховна, пізнавальна та розвивальна мета.
2. Форма проведення (класна година, диспут, колективна творча справа, екскурсія тощо).
3. Місце проведення заходу і його тривалість.
4. Обладнання.
5. Використана література, методичні розробки тощо.

II. Зміст виховного заходу (загальний варіант)

1. Вступна частина: вступне слово учителя, організація заходу, актуалізація теми заходу.
2. Основна частина: викладення інформаційного матеріалу, обговорення дискусійних питань, розв'язання поставлених практичних завдань, реалізація підготовленого сценарію.
3. Заклучна частина: підведення підсумків, рекомендації і пропозиції учням.

III. Опис виховного заходу, що проводиться у формі колективної творчої справи (далі КТС)

1. Попередня робота вихователя: доведення мети і завдань КТС до учнів, зацікавлення їх творчою роботою.
2. Колективне планування КТС, робота у мікроколективах, розподіл обов'язків.
3. Колективна підготовка справи: робота з мікроколективами, консультації, репетиції фрагментів (при

потребі), підбір ведучого (ведучих), стимулювання спільної роботи.

4. Сценарій проведення колективної творчої справи: письмовий та усний аналіз.

5. Виконання прийнятих рішень, реалізація пропозицій, зроблених у процесі обговорення.

Додаток 9

ФОРМИ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З ІСТОРІЇ

1. Уявні історичні подорожі.
2. Конкурси та вікторини.
3. Історичні ранки і вечори.
4. Лекції, бесіди.
5. Олімпіади.
6. Конференції.
7. Перегляд фільмів історичної тематики.
8. Історичний гурток.
9. Історичні товариства й клуби.
10. Випуск історичних газет.
11. Аукціони історичних знань.
12. Екскурсії, походи.
13. Усні журнали.
14. Тиждень історії в школі.
15. Історичний театр.
16. Конкурси малюнків на історичну тематику.
17. Зустрічі з персонажами художніх творів з історичної тематики «Впізнай героя».

Додаток 10

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА ПОЗАКЛАСНИХ ЗАХОДІВ З ІСТОРІЇ

1. «Подорож у козацькі часи»
2. «Українські вечорниці»
3. «Герої древньої Еллади»
4. «Сім чудес світу»
5. «Історична плутанина»
6. «Українські гетьмани»
7. «Герої міфів Греції та Риму»
8. «Мистецтво епохи Відродження»
9. «Великі географічні відкриття»
10. «Греція – батьківщина олімпійських ігор»
11. «Білі плями історії»
12. «Історія України й державна символіка»

Додаток 11

ТИЖДЕНЬ ІСТОРІЇ

Зразок проведення тижня історії:

Понеділок

- Лінійка, присвячена відкриттю тижня історії в школі (5-11 кл.)
- Інформаційна сторінка «Історія – наука про минуле» (1-4 кл.)
- Історична вікторина (5 кл.)
- Конкурс анаграм (5-11 кл.)

Вівторок

- Книжкова виставка «Герої історії в художній літературі»
- Історична гра «Лабіринтами минулого» (7 кл.)

Середа

- Гра «Лабіринтами минулого» (6 кл.)
- Гра «Суперісторик» (9 кл.)
- Конкурс прислів'їв на історичну тематику (1-11 кл.)

Четвер

- Історія в кросвордах і ребусах (5-11 кл.)
- Гра «Історичний турнір» (8 кл.)
- Інтелектуальна гра «Колесо історії» (10-11 кл.)

П'ятниця

- Конкурс малюнків «Історія очима дітей»
- Вікторина «Чи знаєш ти свій рідний край»

Додаток 12

ЗРАЗОК ХАРАКТЕРИСТИКИ СТУДЕНТА-ПРАКТИКАНТА

Основні реквізити характеристики

1. Назва документа й прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, освіта того, кому видається характеристика.
2. Текст, де зазначено:
 - період практики;
 - рівень теоретичної підготовки студента;
 - обсяги та якість виконаних завдань практики та індивідуального плану студента;
 - рівень організації праці;
 - дисциплінованість і добросовісність у ставленні до роботи студента практиканта, індивідуальні якості студента, які він проявив під час практики;
 - його ініціативність і творчість.
3. Оцінка за практику.
4. Дата складання.
5. Підписи відповідальних осіб (директора, учителя історії, класного керівника й гербова печатка організації, яка видала характеристику).

ХАРАКТЕРИСТИКА

Штамп

студента-практиканта 4 курсу НН інституту історії та філософії Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (спеціальність історія)

П.І.Б., який проходив педагогічну практику в
Сумській загальноосвітній школі №15
у період з 30.01 – 11.03.2017 року.

За період проходження практики студент зарекомендував себе ініціативним, наполегливим, працелюбним, здібним організатором учнівського колективу. Намагався досягти належного рівня професіоналізму, педагогічної майстерності, загальної культури й творчості.

П.І.Б. ознайомився з роботою школи, плануванням навчально-виховної роботи, документацією, внутрішнім розпорядком закладу. Студент має ґрунтовну теоретичну і методичну підготовку. За час проходження практики показав ґрунтовні знання з теорії та методики викладання історії, володіння вимогами шкільних програм.

Ним було проведено 10 уроків: з історії України – в 9-Б класі. Усі уроки були заздалегідь сплановані, продумані, обговорені з учителем. Процес проведення уроків допоміг виявити практичні вміння та навички студента.

П.І.Б. вміє спланувати роботу на всіх етапах уроку із застосуванням різних форм та методів викладання матеріалу. Готує відповідно до теми роздатковий, дидактичний матеріал. При проведенні

уроків труднощів не виникало.

За період проходження практики студентом проведені різні за формою уроки, де значна увага приділялась активізації розумової діяльності учнів. Уроки були проведені на належному рівні з дотриманням їх структури. На всіх уроках був чітко розподілений час.

Студентом систематично проводилась виховна робота, як на уроках, так і в позаурочний час. На належному рівні підготував і провів підсумковий виховний захід на тему: « _____ ». Досить швидко студент порозумівся з учнями класу.

З колективом вчителів у П.І.Б. склались ділові, доброзичливі стосунки.

Він охоче виконував доручення адміністрації школи, проводив індивідуально-виховну роботу з учнями, брав участь у всіх позакласних заходах школи.

Студент-практикант П.І.Б. заслуговує на оцінку _____

Директор	_____	ПІБ	_____
Вчитель історії	_____	ПІБ	_____
Класний керівник	_____	ПІБ	_____

Печатка

Додаток 13

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ СТУДЕНТУ ПРАКТИКАНТУ

I. Тип і структура уроку:

1. Тип, структура уроку, його місце серед уроків з теми.
2. Мета уроку, дидактичні завдання окремих етапів.
3. Витрата часу.

II. Зміст та методика повторення вивченого:

1. Повнота та глибина перевірки.
2. Методика повторення, диференціація завдань.
3. Кількість задіяних перевіркою учнів.
4. Об'єктивність та аргументація оцінювання.

III. Вивчення нового матеріалу:

1. Вимоги програми.
2. Науковість, зв'язок із життям, систематичність, доступність, співвідношення у матеріалі головного та другорядного.
3. Відповідність матеріалу цілям та завданням уроку.

IV. Методи навчання:

1. Оснащеність уроку наочними посібниками, дидактичними матеріалами.
2. Обґрунтованість застосованих методів.
3. Активізація пізнавальної діяльності.
4. Використання методів проблемного навчання.
5. Поєднання фронтальної, індивідуальної та групової форм роботи.
6. Самостійна робота учнів.
7. Методика контролю та обліку знань.

V. Засвоєння нового:

1. Добір матеріалу для формування умінь та навичок.
2. Самостійна робота під час закріплення.
3. Зворотній зв'язок. Оцінювання відповідей.

VI. Завдання додому:

1. Обсяг, характер і доступність матеріалу.
2. Наявність та характер інструктажу.
3. Наявність диференційованих завдань.
4. Місце домашнього завдання на уроці.

VII. Характер діяльності вчителя:

1. Рівень педагогічних вимог до роботи учнів, розвитку їхніх мови, мислення.
2. Мова вчителя та загальний стиль його поведінки.
3. Організаторська, управлінська діяльність вчителя. Робота з різними групами учнів.
4. Діяльність вчителя як консультанта та координатора навчання.

VIII. Характер діяльності учнів:

1. Самостійна робота. Робота в групах.
2. Диференціація та індивідуалізація.
3. Активність мислення.
4. Розвиток психічної сфери учнів.

IX. Результати уроку:

1. Підбиття підсумків.
2. Виконання плану.
3. Рівень досягнення мети.
4. Рівень якості знань, умінь, навичок, виявлених на уроці.

Додаток 14

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА УРОКУ

Навчальний предмет _____
Тема уроку _____
Мета уроку _____
Тип уроку _____
Завдання уроку _____
Школа _____ Клас _____
Учитель _____
Дата _____

№	Етап уроку	Дидактичне завдання етапу
1	Організаційний	Підготувати учнів до роботи на уроці в цілому і на кожному конкретному етапі уроку
2	Перевірка домашнього завдання	Встановити правильність і усвідомленість виконання учнями домашнього завдання, ліквідувати визначені недоліки в засвоєнні знань, в оволодінні вміннями інтелектуального і практичного характеру
3	Всебічна перевірка ступеня засвоєння змісту навчального матеріалу	Перевірити знання певної кількості учнів, виявити причини і недоліки у знаннях і вміннях; стимулювати окремих учнів та весь клас до оволодіння раціональними прийомами учіння та самоосвіти
4	Підготовка учнів до активного й усвідомленого засвоєння навчального матеріалу	Організувати і спрямувати навчально-пізнавальну діяльність учнів до досягнення основної мети (мотивація, актуалізація раніше засвоєних знань та вмінь, їх об'єктивізація). Активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів
5	Засвоєння нового матеріалу	Дати учням конкретне уявлення про елементи предметно-наукових (терміни, поняття, правила, закони, теорії, факти тощо) і допоміжних (філософські, методологічні, історико-наукові, міжнаукові, міжпредметні) знань. Виробити відповідні уміння інтелектуального і практичного характеру. Закріпити в системі спеціально організованої діяльності інтелектуального і практичного характеру ті знання і вміння, які необхідні для самостійної роботи над новим матеріалом
6	Перевірка розуміння і корекція засвоєння учнями нового матеріалу	Перевірити розуміння учнями суттєвих ознак, елементів знань, що засвоюються, структурно функціональних зв'язків і логічних стосунків між ними; надати індивідуальну допомогу учням, що її потребують

7	Підбиття підсумків уроку	Узагальнити засвоєні знання у вигляді певної цілісності. Оцінити рівень засвоєння знань і способів діяльності всього класу та окремих учнів
8	Інформація про домашнє завдання, інструктаж про його виконання	Повідомити учням зміст домашнього завдання, пояснити методику його виконання. Звернути увагу учнів на важливі помилки, способи їх усунення, норми часу для виконання домашнього завдання

Додаток 15

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПРОВЕДЕНОГО УРОКУ

«2» - недопустимий рівень

«3» - критичний рівень

«4» - допустимий рівень

«5» - оптимальний рівень

Сума балів	Орієнтовна відповідність
46-50	Вища категорія
42-45	Перша категорія
38-41	Друга категорія
28-37	Спеціаліст
20-27	Вивчити проблему на засіданні

№	Рівні	Недопустимий	Критичний	Допустимий	Оптимальний
	Оцінка в балах	2 бали	3 бали	4 бали	5 балів
1	Уміння чітко і ясно визначати мету і завдання уроку	Мета і завдання не поставлені або майже не ставляться	Мета і завдання уроку поставлені, але без будь-якої системи	Мета і завдання не завжди чітко сформульовані	Мета і завдання визначені точно і чітко
2	Наявність чіткого плану	План уроку не відповідає елементарним вимогам	План уроку складений за шаблоном	План уроку обґрунтований, але не коригується зі змінами	План уроку обґрунтований і коригується відповідно до умов, які виникли
3	Реалізація намічених мети і завдань під час навчального процесу	Мета і завдання і уроку не реалізовані	Мета і завдання уроку реалізовані частково	Мета і завдання уроку реалізовані не повністю	Мета і завдання уроку реалізовані повністю
4	Добір змісту, розкриття теми, теоретичний рівень викладання матеріалу	Матеріал перевантажений зайвими фактами, основні і теоретичні і положення не виділені	Матеріал викладено схематично, узагальнено, переконливо	Матеріал викладено на переконливих прикладах, конкретних фактах, необхідних аргументах, але	Конкретні факти співвіднесені із загальними теоретичними висновками правильно, основне чітко виділено вчителем,

				не були сформульовані теоретичні висновки	переконливо доведено
5	Використання наочності, ТЗН, дидактичних матеріалів	Наочні посібники, ТЗН і дидактичні матеріали не використовуються або майже не використовуються	Наочні посібники, ТЗН і дидактичні матеріали використовуються рідко і мало-ефективно	Наочні посібники, ТЗН і дидактичні матеріали обираються раціонально, але не завжди використовуються ефективно	Наочні посібники, ТЗН і дидактичні матеріали обираються і використовуються раціонально й ефективно
6	Обґрунтованість вибору методів	Методи, які застосовувались, не відповідають меті і завданням уроку, змісту і характеру навчального матеріалу, готовності до засвоєння	Методи, які застосовувались, відповідають змісту і характеру навчального матеріалу, але і не відповідають меті і завданням уроку, готовності учнів до засвоєння і матеріалу	Методи, які застосовувались, відповідають змісту і характеру навчального матеріалу, готовності учнів до засвоєння, але не відповідають меті і завданням уроку	Методи, які застосовувались, відповідають меті, завданням уроку, змісту і характеру навчального матеріалу, готовності учнів до засвоєння
7	Диференційований підхід до учнів	Завдання диференційовані за одним з параметрів (обсягом, змістом, складністю), учитель не дає інструктажу про способи організації роботи	Завдання диференційоване за обсягом, змістом, складністю; учитель не дає інструктажу про способи організації роботи	Завдання диференційоване за одним із параметрів (обсягом, змістом, складністю), учитель дає інструктаж про способи організації роботи	Завдання диференційоване за обсягом, змістом, складністю, учитель дає інструктаж про способи організації роботи
8	Формування умінь самостійної роботи	Робота вчителя не сприяла формуванню умінь самостійної роботи	Робота з формування умінь самостійної роботи учнів здійснювалась без урахування їхньої сформованості	Учитель у роботі враховував рівень сформованості в учнів умінь самостійної роботи, вказівки давались до шкільних джерел знань	У роботі вчителя враховувався рівень сформованості умінь самостійної роботи учня з позашкільними джерелами знань
9	Облік і контроль знань	Облік і контроль знань не відповідає елементарним вимогам	Облік і контроль знань здійснюються стихійно	Облік і контроль не завжди обґрунтовані	Облік і контроль знань учнів обґрунтовані
10	Якість самоаналізу результатів	Учитель не знаходить у своїй діяльності недоліків	Учитель відзначив частину недоліків, але не може	Учитель відзначив недоліки в роботі, але не	Учитель відзначив недоліки та позитивні риси, накреслив способи

		пояснити їхню причину	зміг їх пояснити, та вказав позитивні сторони	удосконалення навчального процесу
--	--	-----------------------	---	-----------------------------------

Додаток 16

КАРТКА ОЦІНЮВАННЯ ПРОВЕДЕНОГО УРОКУ

Мета: _____
Тема: _____
Тип уроку: _____
Клас: _____
Вчитель: _____

№	Критерії оцінювання	2 бали	3 бали	4 бали	5 балів
1	Уміння чітко і ясно визначати мету і завдання уроку				
2	Наявність чіткого плану				
3	Реалізація намічених мети і завдань під час навчального процесу				
4	Добір змісту розкриття теми, теоретичний рівень викладання матеріалу				
5	Використання наочності, ТЗН, дидактичних матеріалів				
6	Обґрунтованість вибору методів				
7	Диференційований підхід до учнів				
8	Формування умінь самостійної роботи				
9	Облік і контроль знань				
10	Якість самоаналізу результатів				

Висновки: _____
Пропозиції: _____

Додаток 17

ДОБІРКА ПАМ'ЯТОК ДЛЯ РОБОТИ НА УРОЦІ ІСТОРІЇ

Схема аналізу історичних фактів, подій, явищ та процесів

Історичний факт – першоцеглинка історичних знань. Він непотворний, як неповторні простір і час, де він протікає, оскільки вони перебувають у постійному русі.

Історична подія – сукупність логічно завершених та обмежених у просторі й часі історичних фактів.

Історичне явище – комплекс аналогічних історичних фактів або їх ознак, які зберігалися чи зберігаються протягом певного часу та в певному просторі (території).

Історичний процес – ланцюг взаємопов'язаних у часі й просторі причинно-наслідковими зв'язками історичних подій і явищ:

- коли відбувалися чи проходили ці факти, події, явища чи процеси;
- де вони проходили;
- за яких історичних обставин вони проходили; які події пройшли напередодні;
- який розвиток вони отримали надалі;
- яка соціальна верства чи верстви були основними учасниками події;
- яку роль відіграли тут історичні особи та чиї інтереси вони відображали;

- який слід залишили ці факти, події чи процеси в історії регіону, країни чи світу;
- випадковим чи закономірним був саме такий перебіг подій та які вони мали наслідки;
- які альтернативи розвитку існували за тих історичних умов; а як би повелися Ви за таких умов?

Схема аналізу подій з хронологічної точки зору (локалізація подій у часі)

- коли пройшли ці події, як довго вони тривали, в якій послідовності проходили;
- на який період історії людства вони припадають;
- як ця подія співвідноситься з іншими подіями чи процесами;
- як ця подія кореспондується з однотипними подіями чи процесами вітчизняної та регіональної історії;
- складання хронологічних чи синхроністичних простих чи складних таблиць.

Визначення місця історичних подій у просторі (використання карти як історичного джерела)

- правильно займіть позицію біля карти (так, щоб не заступати природне освітлення карти);
- запам'ятайте, що коли ви стоїте навпроти карти, наверху буде північ (південь – унизу), а зліва – захід (відповідно, справа – схід);
- навчіться читати легенду карти – її умовні позначення. При всій різноманітності карт однотипні факти, події та явища – кордони та столиці, райони повстань, напрями головних ударів і місця битв тощо – зображуються на них схожими позначками;
- зверніть увагу на написи, діаграми, таблиці, портрети, рисунки, які є на карті, і ви зрозумієте, що є резон у твердженні «Карта – це державна шпаргалка»;
- працюючи з контурною картою, користуйтеся кольоровими олівцями, робіть умовні позначення;
- на дрібномасштабних картах окремі позначки робіть цифрами, які включайте в умовні позначення, це впливатиме на естетику виконаної Вами роботи.

Схема аналізу історичного документу

Документ первинний (запис очевидця або учасника події) чи вторинний (коментар чи переказ про подію з уст дослідника).

Відділіть у документі факти від коментарів та аналізуйте їх окремо.

- Хто автор цього документу? Чиї інтереси він захищає?
- Про що розповідається в документі? Яка сторона події чи явища замовчується?
- Коли написаний цей документ? Як могли вплинути на нього автори, історичні події чи загальна ситуація в цей період?
- Де відбувалася подія, про яку йдеться в документі?
- Якими мотивами керувався автор документу?
- Як цей документ кореспондується з іншими свідченнями про ці факти, подію, явище чи процес?

Пам'ятка-інструкція для дослідження відео

Опис:

- Опишіть, що ви побачили, переглядаючи відеоролик. Особливу увагу звертайте на деталі.
- Які об'єкти потрапили на передній план, а які залишилися на другому?
- Що робили, чим займалися люди, які потрапили в об'єктив кінокамери?
- Якщо центральною постаттю сюжету виявився відомий історичний діяч, спробуйте описати його зовнішність. Зверніть увагу на його рухи, вираз обличчя.
- Які деталі переглянутого сюжету вам запам'яталися найбільше? Чому?

Інтерпретація:

- З історією якої країни пов'язаний переглянутий вами відеосюжет? Що дало вам можливість зробити такий висновок?
- До якого часу ви віднесли зняті кадри? Обґрунтуйте свої міркування!
- Чи змінилося ваше уявлення про історичні події після перегляду відеосюжету? Якщо змінилося, то що саме і чому?
- Що нового ви дізналися про історичні події, які були вам знайомі з вивченого матеріалу?
- Які емоції і почуття зафіксував кінооператор? Чому саме ці події зацікавили його передусім?
- Якою ви уявляєте собі психологічну атмосферу історичної події, знятої кінооператором?

Висновки й узагальнення:

- Сформулюйте висновок, до якого ви дійшли після роботи з відеосюжетом. Спробуйте провести історичні паралелі. Зробіть узагальнення.

Схема характеристики історичної особи

(складання історичного портрету)

- Історичні умови, виклики та вплив оточуючого суспільного середовища на формування особистості історичної постаті. Особистісні якості історичного діяча та умови їх становлення та формування.
- Цілі діяльності та можливості їх досягнення.
- Якими засобами та шляхами досягається поставлена мета.
- Основні результати діяльності історичної особи для регіону, країни чи світу.
- У чому значення діяльності цієї особистості.
- Яке Ваше ставлення до цієї особи як людини та як історичного діяча?

Види роботи з текстом підручника як джерелом інформації

1. Читання мовчки або вголос;
2. Випишування дат;
3. Складання хронологічних таблиць;
4. Робота з термінами, географічними назвами, висновками;
5. Випишування імен історичних персоналій;
6. Відбір історичних фактів для доведення окремих суджень;
7. Формулювання висновків на основі прочитаних фрагментів тексту; конспектування;
8. Складання плану чи тез.

Складання плану

1. Уважно прочитайте назву теми плану, текст параграфу.
2. Спробуйте засвоїти зміст матеріалу в цілому.
3. Відберіть тільки той текст, який висвітлює тему, за якою потрібно скласти план.
4. Запишіть головні, на Ваш погляд, думки тексту – це і будуть орієнтовні пункти Вашого плану.
5. Добре продумайте, сформулюйте й запишіть ці головні думки. Це буде простий план теми.
6. Якщо план складний, виділіть провідні (дві-три) ідеї та спробуйте перегрупувати матеріал таким чином, щоб він відповідав цим ідеям.
7. Знайдіть дані, які розкривають кожну з виділених вами головних ідей, і запишіть їх у вигляді підпунктів плану.
8. Перевірте, чи розкриває план тему, чи є у ньому своя логіка й завершеність, яка дозволить Вам краще засвоїти матеріал.

Пам'ятайте! Структурно план поділяється на вступ, основну частину та висновки.

Конспектування

Конспектування – це стислий виклад основного змісту прочитаного (почутого).

- Кілька разів прочитайте текст, постарайтеся засвоїти його зміст в цілому.
- Розділіть текст на окремі блоки (відносно самостійні частини).
- Зробіть аналіз кожної із частин, виділивши в ній головне.
- Сформулюйте тези і випишіть вислови, які їх аргументують.
- Запишіть основні положення та ідеї тексту або почутої інформації.

Узагальнення

Узагальнення – визначення загальних, суттєвих ознак історичного явища чи процесу, формулювання провідних понять чи ідей того, що опрацьовано чи вивчено; узагальнення ґрунтується на аналізі та синтезі та йде від простого до складного (від конкретного до абстрактного).

- Виділіть головне поняття в отриманому завданні.
- Перевірте, як Ви зрозуміли його зміст.
- Відберіть основні, типові факти з опрацьованого матеріалу.
- Проаналізувавши їх, виділіть спільні риси.
- Сформулюйте провідну ідею, вектор розвитку явища чи процесу.

Порівняння

Порівняння – це розумова операція, спрямована на встановлення рис схожості та відмінності між певними історичними подіями, явищами чи процесами.

Етапами порівняння можуть бути:

- засвоєння об'єктів порівняння та їх запис;
- виділення критеріїв – споріднених суттєвих ознак об'єктів, які порівнюються; це – найскладніша частина порівняння.

Критерії порівняння – це своєрідний план спільних ознак тих чи інших подій, явищ чи процесів.

- чітке формулювання й короткий запис змісту порівняння;
- порівняння об'єктів за кожним з критеріїв;
- стисле узагальнення та його запис.

Найбільш вдалою, на наш погляд, формою порівняння є таблиця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аузіна М. О. Інноваційні процеси в освіті: навч. посіб. / О. М. Аузіна, А. М. Возна. – Львів : ЛБІ НБУ, 2003. – 103 с.
2. Аврамчук Л. А. Формування активної пізнавальної діяльності студентів / Лідія Андріївна Аврамчук // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 3. – С. 122-126.

- 3.Баханов К. О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі./ К.Баханов. – Запоріжжя: Просвіта, 2004. – 324 с.
4. Блінова О. Є. Відкритість як мотиваційна готовність майбутнього вчителя до педагогічного спілкування / Олена Євгенівна Блінова // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 1/2. – С. 97- 103.
5. Богданова І. М. Технології в освіті: теоретико-методологічний аспект: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Інна Михайлівна Богданова. – О. : «ТЕС», 1999. – 146 с.
6. Захаренко О.А. З щоденника директора школи (Сахнівська середня школа Черкаської області)/ О.А. Захаренко// Радянська школа .- 1987 - №5.- С.18-23
7. Загальнопедагогічна підготовка вчителя: історія, сучасний стан, перспективи / А. М. Бойко, Н. М. Дем'яненко. – К. : ІСДО, 1996. – 217 с.
8. Козій М. К. Психолого-педагогічні умови удосконалення педагогічної практики студентів: метод. посіб. / Микола Кузьмич Козій. – К. : Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2001. – 141 с.
9. Котик І. О. Роль рефлексії у формуванні готовності до вибору професії / Інна Олександрівна Котик // Практична психо-логія та соціальна робота. – 2006. – № 3. – С. 67-71.
10. Моцак С.І. Роль краєзнавства у формуванні історичної компетентності учня /С. Моцак// Теорія та методика навчання суспільних дисциплін: науково-педагогічний журнал. – Суми: СумДПУ, 2016. – Випуск 3 – С.56-59.
11. Моцак С.І. Методика висвітлення основних тенденцій економічного й політичного розвитку світу від кінця XVIII до початку XX століття в шкільному курсі всесвітньої історії (9 клас) / С. Моцак // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2016. – № 53 – С. 78-81.
12. Моцак С.І. Суспільно-гуманітарний напрям профільного навчання історії в старшій школі: досвід, проблеми, перспективи / С. Моцак // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2016. – № 53 – С. 71-73.
13. Моцак С.І.Туристично-краєзнавча робота учнів як важлива складова шкільної історичної освіти. /С. Моцак//Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації: матеріали II Міжнародної наукової конференції (Суми,24-25 березня 2016 року). У II частинах. – Суми, 2016. – С. 123-125.
14. Моцак С.І. Методичні засади використання мультимедійних технологій на уроках історії стародавнього світу в 6-му класі / С. Моцак // Теоретичні питання , освіти та виховання. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2016. – № 54 – С. 110-115.
15. Моцак С.І., Єпик Л.І. Методика використання краєзнавчих матеріалів на уроках історії України. – Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2015. – 48 с.
16. Моцак С.І. Віртуальна екскурсія як одна з ефективних форм навчання історії/ С.Моцак// Теорія та методика навчання суспільних дисциплін:науково –педагогічний журнал, вип.4. – Суми, 2017. – С. 40-46.
17. Моцак С.І. Методика позаурочної роботи з історії в профільній школі: навчальний посібник. – Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2013. – 172 с.
18. Мечнікова Г. Г. Самооцінка та рівень домагань особистості як динамічна система: авто- реф. дис. ... к. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогіка та вікова психологія» / Г. Г. Мечнікова. – О., 2002. – 26 с.
19. Сідельник Н.В. Основні методи, умови і засоби формування національної самосвідомості студентської молоді / Н.В. Сідельник // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Збірник наукових праць. Випуск 36/ За заг. Редакцією академіка АПН України Євтуха М.Б.. – К.: Вид.центр КНЛУ, 2007. – С.188-191.
20. Сідельник Н.В. Контроль знань студентів – важливий компонент фахової підготовки вчителя / Н.В. Сідельник // Педагогічні науки: Збірник наукових праць. Частина третя. – Суми: Видавництво СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2008. – С. 419-426.
21. Сідельник Н.В. Феномен культури в етнології / Н.В. Сідельник // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Збірник наукових праць. Випуск 36/ За заг. Редакцією академіка АПН України Євтуха М.Б.. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2008. – С. 260-262.
22. Сідельник Н.В. Особливості процесу засвоєння етнологічного матеріалу студентами-істориками / Н. В. Сідельник // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Науковий журнал №5 (7). – Суми.: СумДПУ, 2010 – С. 33-38.
23. Сідельник Н.В. Етнологічна компетентність вчителів історії / Н.В. Сідельник // Педагогіка та психологія. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т., 2011. – С.138-146.
24. Сідельник Н.В. Принципи формування системи етнологічних знань у майбутніх учителів історії / Н.В. Сідельник // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Збірник наукових праць. Випуск 43/ За заг. проф., Матвієнко О.В. укладач – доц. Кудіна В.В.– К.: Вид. центр КНЛУ, 2011. – С. 121-

126.

25. Сідельник Н.В. Етнокультурна компетентність учителя як педагогічна проблема / Н.В. Сідельник // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Науковий журнал №4-5 (14-15). – Суми.: СумДПУ, 2011 – С. 135-143.
26. Сідельник Н.В. Основні методи, умови і засоби формування національної самосвідомості студентської молоді / Н.В. Сідельник // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Збірник наукових праць. Випуск 36/ За заг. Редакцією академіка АПН України Євтуха М.Б.. – К.: Вид.центр КНЛУ, 2007. – С.188-191.
27. Сідельник Н.В. Контроль знань студентів – важливий компонент фахової підготовки вчителя / Н.В. Сідельник // Педагогічні науки: Збірник наукових праць. Частина третя. – Суми: Видавництво СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2008. – С. 419-426.
28. Сідельник Н.В. Етнологічна компетентність вчителів історії / Н.В. Сідельник // Педагогіка та психологія. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т., 2011. – С.138-146.
29. Сідельник Н.В. Етнокультурна компетентність учителя як педагогічна проблема / Н.В. Сідельник // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Науковий журнал №4-5 (14-15). – Суми.: СумДПУ, 2011 – С. 135-143.
30. Неровня О. В., Штепа О. С. Методичні рекомендації для складання психолого-педагогічної характеристики особистості учня та навчальної групи студентами непедагогічних спеціальностей[Електронний ресурс]. Режим доступу http://www.franko.lviv.ua/faculty/Phil/praktyka_dla_nepsychologiv.pdf
31. Попелюшко Р. П. Аналіз вивчення проблеми формування самооцінки у студентської молоді / Роман Павлович Попелюшко // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 7. – С. 72-75.
32. Пометун О. Методика навчання історії в школі / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. – К.: Генеза, 2006. – 328 с.
33. Педагогічна практика студентів [укладачі: Д. Д. Герцюк, Т. В. Равчина, С. Б. Цюра, Х.П. Мазепа]. – Львів, 2003. Педагогіка, 1982. – 254 с.
34. Педагогічна майстерність [Текст] : підручник / [І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.] ; за ред. І. А. Зязюна. – К. : Вища шк., 1997. – 349 с.
35. Швець Т. Сучасний урок у контексті компетентнісного підходу. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// petrove-petr-rmk.edukit.kr.ua](http://petrove-petr-rmk.edukit.kr.ua)